Lokalny Plan Deinstytucjonalizacji I Rozwoju Usług Społecznych w Gminie Sokolniki

GMINA SOKOLNIKI

Sokolniki, listopad 2026 rok

SPIS TREŚCI

1. Wstęp i podstawy metodologiczne
2. Diagnoza potrzeb i potencjału Gminy w zakresie usług społecznych
3. Analiza zasobów środowiskowych
4. Analiza potrzeb w zakresie realizacji usług społecznych
5. Plan deinstytucjonalizacji usług – część programowa
6. Analiza kosztów realizacji planu i harmonogram wdrażania
7. Źródła finansowania i współpraca z organizacjami społecznymi
8. System zarządzania, monitorowania i ewaluacji
9. Wnioski i rekomendacje dla władz Gminy Sokolniki

1. Wstęp i podstawy metodologiczne

1.1. Deinstytucjonalizacja jako kierunek zmiany lokalnej polityki społecznej

Deinstytucjonalizacja usług społecznych bywa utożsamiana z ograniczaniem liczby miejsc w placówkach całodobowych. Takie ujęcie jest niepełne, ponieważ przenosi punkt ciężkości na reorganizację instytucji, pomijając warunki życia i sprawczość osób korzystających ze wsparcia. W perspektywie polityki społecznej istotą tego procesu jest zmiana relacji między człowiekiem, usługą a środowiskiem jego codziennego funkcjonowania. Pomoc ma być organizowana w sposób, który umożliwia możliwie długie zachowanie samodzielności, więzi rodzinnych i sąsiedzkich, uczestnictwa w życiu społecznym oraz realnego wyboru sposobu korzystania z dostępnych form wsparcia.

Nie oznacza to przeciwstawiania każdej opieki instytucjonalnej opiece środowiskowej. W konkretnych sytuacjach pobyt w domu pomocy społecznej czy placówce specjalistycznej może odpowiadać potrzebom osoby i pozostawać rozwiązaniem właściwym. Zasadniczym kryterium oceny nie powinna być sama nazwa formy organizacyjnej, lecz możliwość indywidualizacji, poszanowanie praw odbiorcy, jego bezpieczeństwo, uczestnictwo i adekwatność wsparcia do aktualnej sytuacji życiowej. Deinstytucjonalizacja wymaga więc rozwijania usług pomiędzy brakiem pomocy a całodobowym umieszczeniem w placówce.

W samorządzie o wiejskim charakterze proces ten ma dodatkowy wymiar terytorialny. Rozproszenie osadnictwa, odległość od świadczeniodawców, nierównomierna dostępność transportu oraz zależność osób starszych i osób z niepełnosprawnościami od rodziny sprawiają, że proste zwiększanie liczby usług w jednej lokalizacji może nie redukować nierówności w dostępie. Projektowanie systemu wymaga odniesienia do miejsca zamieszkania odbiorcy, organizacji dojazdów, elastyczności godzin i współdziałania z lokalnymi sieciami wsparcia.

1.2. Funkcja, horyzont i zakres Planu

Lokalny Plan Deinstytucjonalizacji i Rozwoju Usług Społecznych dla Gminy Sokolniki na lata 2026–2030 ma charakter dokumentu strategiczno-operacyjnego. Jego zadaniem jest przełożenie rozpoznanych problemów i zasobów na kolejność zmian organizacyjnych, rozwojowych i finansowych. Nie zastępuje Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Sokolniki na lata 2021–2027, lecz doprecyzowuje jej kierunki w obszarze usług środowiskowych, a zarazem stanowi materiał do programowania polityki społecznej po roku 2027.

Plan obejmuje osoby starsze i potrzebujące wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunów, dzieci i rodziny, osoby przeżywające kryzys zdrowia psychicznego, osoby w kryzysie bezdomności lub zagrożone utratą mieszkania oraz osoby zagrożone wykluczeniem społecznym. Obszary te nie są odrębnymi, zamkniętymi segmentami społeczeństwa. W praktyce problemy zdrowotne, ograniczenia mobilności, ubóstwo, samotność i trudności opiekuńcze mogą występować równolegle w tym samym gospodarstwie domowym, a interwencja powinna uwzględniać ich wzajemne powiązania.

1.3. Metodologia diagnozy i ograniczenia wnioskowania

Zastosowano metodę triangulacji źródeł polegającą na zestawieniu danych administracyjnych i statystycznych z materiałem badawczym oraz dokumentami programowymi. Podstawowe źródła lokalne to Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2025 r., Sprawozdanie z działalności GOPS w Sokolnikach za 2025 r., sprawozdanie ze współpracy Gminy z organizacjami pozarządowymi oraz Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2021–2027. Część badawcza opiera się na dwóch odrębnych pomiarach: ankiecie dotyczącej potrzeb społecznych z 32 odpowiedziami oraz ankiecie dotyczącej potrzeb opiekuńczo-edukacyjnych, na którą udzielono 36 odpowiedzi. Materiał skonfrontowano z Ogólnopolskimi wytycznymi LPDI, Strategią rozwoju usług społecznych do 2030 r. oraz przekazanym dokumentem regionalnym województwa łódzkiego na lata 2026–2027.

Pierwsze z badań nie jest reprezentatywnym sondażem mieszkańców. Próba obejmowała 90,6% kobiet i 87,5% osób w wieku 30–49 lat, bez respondentów w wieku 60 lat i więcej. Również materiał edukacyjny tworzą odpowiedzi osób, które zdecydowały się wziąć udział w badaniu; nie jest to badanie wszystkich gospodarstw z dziećmi w gminie. Wyniki mogą ujawniać istotne problemy i służyć do tworzenia hipotez usługowych, nie pozwalają jednak wnioskować o odsetku wszystkich mieszkańców doświadczających danej trudności. Podawane w poprzednich opracowaniach wartości „×5" są wyłącznie skalą prezentacyjną, nie powiększają próby i nie zostały użyte jako podstawa planowania liczby odbiorców.

W przypadku pytań wielokrotnego wyboru wartości procentowe odnoszą się do liczby osób odpowiadających w danym badaniu, a ich suma może przekraczać 100%. Niewskazanie danej kategorii nie stanowi dowodu, że mieszkaniec nie dostrzega problemu. Analogicznie liczba rodzin korzystających ze świadczeń GOPS nie jest oszacowaniem wszystkich osób wymagających opieki lub asystencji. W dokumencie przyjęto dlatego rozróżnienie: potrzeby ujawnione w systemie, potrzeby artykułowane przez badanych i potrzeby potencjalne, które wymagają odrębnego rozpoznania terenowego.

Triangulacja nie polega na mechanicznym uśrednianiu rozbieżnych liczb. Dane mogą różnić się definicją populacji, zakresem świadczeń i okresem sprawozdawczym. Przed ustanowieniem wskaźnika obowiązkowego każdorazowo należy wskazać źródło, definicję użytkownika i jednostkę pomiaru. Dane o liczbie mieszkańców pochodzące z USC, ewidencji meldunkowej i GUS mogą nie być w pełni tożsame. Również wydatek wykazany w rozdziale klasyfikacji budżetowej nie musi być równoważny pełnemu kosztowi jednostkowemu usługi.

Zasada elastyczności strategicznej i budżetowej.

Gmina Sokolniki świadomie odstępuje w niniejszym Planie od określania obligatoryjnych wskaźników ilościowych, minimalnej liczby godzin usług, docelowej liczby odbiorców oraz prognozowanych nakładów finansowych na lata 2026–2030. Wszystkie propozycje rozwoju usług mają charakter wyłącznie kierunkowy i postulatywny; oznaczają możliwość podejmowania starań o ich wdrożenie, nie zaś przyrzeczenie ich realizacji. Rozpoczęcie, zakres, miejsce, termin i kontynuacja każdego działania o charakterze fakultatywnym zależą od sytuacji finansowej Gminy w danym roku budżetowym, istniejących limitów wydatków, dostępności dofinansowania zewnętrznego, personelu i wykonawców oraz wymaganych odrębnych rozstrzygnięć. Niniejsza zasada nie modyfikuje obowiązków wynikających bezpośrednio z przepisów prawa.

Źródło / rodzaj danych	Możliwości poznawcze	Ograniczenia i sposób wykorzystania
OZPS, GOPS 2025	Faktyczne świadczenia, koszt, personel, rodziny	Nie obrazuje automatycznie potrzeb poza systemem
Ankieta usług społecznych, N=32	Opinie o trudnościach i pożądanych usługach	Próba celowa, znaczna nadreprezentacja kobiet 30–49; diagnoza eksploracyjna
Ankieta edukacyjna, N=36	Potrzeby rodzin uczestniczących w pomiarze	Wiele odpowiedzi wielokrotnych; brak ekstrapolacji na wszystkie dzieci
Strategia gminna i dokumenty krajowe	Kierunek działań, kontekst prawny i celowość	Ustalanie aktualności celów i statusu dokumentu
NGO i zasoby ponadlokalne	Partnerzy, dotychczasowe doświadczenia	Gotowość do nowych usług wymaga odrębnego audytu

Źródło: opracowanie własne na podstawie przekazanej dokumentacji; wskazanie N oznacza rzeczywistą liczbę ankiet.

1.4. Zgodność strategiczna i zasady horyzontalne

Krajowa Strategia rozwoju usług społecznych, polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.) przyjęta uchwałą nr 135 Rady Ministrów wskazuje potrzebę stopniowego rozwoju wsparcia w społeczności lokalnej. Ogólnopolskie wytyczne LPDI zalecają diagnozę potrzeb i potencjału, analizę usług i kadr, plan działań, zapewnienie finansowania i monitorowania. Przekazany Regionalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i

Deinstytucjonalizacji dla Województwa Łódzkiego na lata 2026–2027 opisuje kierunki dla rodzin, osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, osób z niepełnosprawnościami, osób w kryzysie psychicznym oraz osób zagrożonych bezdomnością. Przekazana wersja dokumentu regionalnego zawiera jednak niewypełnione oznaczenie uchwały na stronie tytułowej; przed formalnym przyjęciem niniejszego LPDI należy potwierdzić obowiązujący status i ewentualnie zaktualizować odesłanie.

Przekrojowymi zasadami planu są: podmiotowość użytkownika usług, dostępność terytorialna i ekonomiczna, równe traktowanie, profilaktyka, praca w środowisku, indywidualizacja wsparcia, współodpowiedzialność instytucji oraz współudział mieszkańców. Zasad tych nie należy traktować jako deklaracji. Muszą być widoczne w kryteriach naboru, sposobie informowania, standardach pracy kadry, realizacji usług w sołectwach, sposobie zbierania opinii użytkowników i okresowej ocenie rezultatów.

Plan nie zakłada przekształcenia Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Centrum Usług Społecznych. Koordynacja ewentualnie rozwijanych usług jest przewidziana w istniejących strukturach Gminy i GOPS, z wykorzystaniem posiadanych kompetencji i współpracy z partnerami. Wprowadzenie nowych stanowisk lub zmian organizacyjnych nie stanowi wymogu wynikającego z tego dokumentu.

2. Diagnoza potrzeb i potencjału Gminy Sokolniki w zakresie usług społecznych

2.1. Ogólna charakterystyka Gminy i przestrzenny wymiar dostępności usług

Gmina Sokolniki jest gminą wiejską położoną w powiecie wieruszowskim, w województwie łódzkim. Jej powierzchnia wynosi około 80 km². Sąsiedztwo gmin Biała, Czastary, Galewice, Lututów i Wieruszów wskazuje, że analizując usługi, należy uwzględniać zarówno zasoby dostępne na miejscu, jak i możliwość współpracy powiatowej i międzygminnej. Z punktu widzenia deinstytucjonalizacji podział na usługi „gminne" i „pozagminne" nie rozstrzyga o ich faktycznej dostępności: mieszkaniec potrzebuje rozwiązania, z którego może realnie skorzystać w określonym czasie, miejscu i warunkach zdrowotnych.

Wiejski charakter gminy nie jest sam w sobie deficytem rozwojowym. Może oznaczać silniejsze zakorzenienie sąsiedzkie, doświadczenie wzajemnej pomocy i bliskość instytucji publicznych wobec konkretnych rodzin. Jednocześnie te same cechy mogą prowadzić do nierównomiernego rozkładu dostępności usług: osobie posiadającej samochód i wsparcie bliskich łatwiej dotrzeć do poradni lub zajęć niż osobie samotnej, starszej, o ograniczonej mobilności albo zależnej od nieformalnego transportu. Dlatego miarą skuteczności LPDI nie może być wyłącznie liczba uruchomionych usług; konieczne jest monitorowanie, z których miejscowości pochodzą ich odbiorcy.

Dane GOPS pokazują przestrzenne zróżnicowanie korzystania z pomocy społecznej. W 2025 r. spośród 79 rodzin objętych pomocą 19 zamieszkiwało w Sokolnikach, 16 w Walichnowach, po 8 w Bagatelce, Starym Ochędzynie i Pichlicach. Nie wolno interpretować tych wartości jako rankingu najbardziej zagrożonych sołectw bez odniesienia do liczby i struktury mieszkańców, ponieważ miejscowości różnią się wielkością. Ich znaczenie polega na wskazaniu lokalizacji, w których gromadzi się doświadczenie pracy socjalnej i które warto uwzględnić w pierwszych konsultacjach terenowych.

2.2. Uwarunkowania demograficzne i przemiany funkcji opiekuńczych rodziny

Według ewidencji USC na 31 grudnia 2025 r. Gminę Sokolniki zamieszkiwało 5 320 osób, w tym 49,92% kobiet i 50,08% mężczyzn. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym wynosił 19,47%. OZPS odnotowała wzrost liczby mieszkańców względem roku 2024 o 2,15%, lecz jednoroczna zmiana nie uprawnia do wniosku o odwróceniu procesów demograficznych w dłuższym okresie. Dla projektowania usług ważniejsza od samej sumy ludności jest zmiana struktury gospodarstw domowych, udział osób najstarszych, liczba samotnie

mieszkających oraz intensywność i kierunek migracji. Dokumentacja źródłowa nie pozwala w sposób wystarczająco pewny odtworzyć tych parametrów dla każdej miejscowości.

Sytuację osób starszych trzeba interpretować w perspektywie relacji między wydłużającym się trwaniem życia a zmieniającą się zdolnością rodzin do zapewniania codziennej opieki. Tradycyjny model wsparcia, oparty przede wszystkim na krewnych zamieszkujących w pobliżu, staje się mniej przewidywalny, jeżeli członkowie rodziny pracują poza miejscowością, podejmują migracje lub równolegle opiekują się dziećmi i osobami z niepełnosprawnościami. Nie oznacza to zaniku solidarności rodzinnej. Oznacza natomiast zwiększoną potrzebę uzupełnienia jej usługą publiczną, sąsiedzką lub społeczną, tak aby opieka nie była uzależniona wyłącznie od kondycji jednej osoby bliskiej.

W odniesieniu do dzieci i młodzieży prognozowanie potrzeb wyłącznie na podstawie liczby uczniów jest również niewystarczające. Na sposób funkcjonowania rodziny wpływają godziny pracy rodziców, dostęp do zajęć pozaszkolnych, zasoby transportowe, możliwości uzyskania wsparcia terapeutycznego i charakter relacji rówieśniczych. W tym sensie lokalna polityka społeczna powinna uzupełniać system edukacji, a nie powielać jego zadania. Oferta zajęć pozalekcyjnych może jednocześnie pełnić funkcję rozwojową, profilaktyczną i integracyjną.

Podstawowa informacja demograficzna	Stan / rok	Znaczenie dla LPDI
Liczba ludności – dane USC	5 320 / 2025	Punkt odniesienia; odróżnić od definicji ludności GUS
Kobiety / mężczyźni	49,92% / 50,08%	Podział ogólny nie zastępuje analizy wieku i samotnego zamieszkania
Osoby w wieku przedprodukcyjnym	19,47% / 2025	Profilaktyka i wsparcie dzieci, młodzieży i rodzin
Powierzchnia	około 80 km²	Znaczenie transportu, dojazdu kadry i lokalizacji usług
Zmiana liczby mieszkańców względem 2024 r.	+2,15% według OZPS/USC	Trend do dalszej weryfikacji i monitorowania

Źródło: OZPS Gminy Sokolniki za 2025 r., część: sytuacja demograficzna i społeczna.

2.3. Rynek pracy, sytuacja materialna i zagrożenia wykluczeniem

Na koniec 2025 r. w gminie zarejestrowanych było 112 osób bezrobotnych, w tym 63,4% kobiet, a 50 osób miało status długotrwale bezrobotnych. Stopa bezrobocia rejestrowanego wynosiła 4,9% dla powiatu wieruszowskiego oraz 6,3% dla województwa łódzkiego. Nie należy tych dwóch ostatnich wartości przedstawiać jako stopy bezrobocia samej gminy. W ujęciu polityki społecznej istotna jest nie tylko wielkość bezrobocia, lecz również jego utrwalenie oraz splot ograniczeń: stanu zdrowia, kompetencji, dojazdu do pracy, opieki nad członkiem rodziny i związków z lokalnym rynkiem zatrudnienia.

Bezrobocie i ekonomiczna niestabilność nie zawsze prowadzą do natychmiastowego zgłoszenia się po świadczenie pomocy społecznej. Część gospodarstw utrzymuje się z pracy nieregularnej, oszczędności lub wsparcia bliskich, co może ograniczać widoczność problemu w statystykach. Z drugiej strony sam fakt pobierania świadczeń nie powinien służyć jako substytut oceny potencjału zawodowego. Działania aktywizacyjne powinny uwzględniać rzeczywiste zdolności i aspiracje odbiorców oraz rozwijać kompetencje i relacje społeczne, a nie ograniczać się do jednorazowych szkoleń.

Badanie mieszkańców wykazało, że 53,1% respondentów określiło swoją sytuację materialną jako przeciętną, a 40,6% jako dobrą lub bardzo dobrą. Nie można zatem uznać próby za odzwierciedlenie struktury ubóstwa w gminie. Jednocześnie ocena sytuacji własnego gospodarstwa przez osoby uczestniczące w badaniu nie jest tożsama z ich oceną problemów grup wrażliwych. Wskazania trudności finansowych seniorów i osób

z niepełnosprawnościami są relatywnie wysokie. Dla dostępności usług oznacza to potrzebę badania nie tylko formalnego kryterium dochodowego, lecz także realnych kosztów dojazdu, leczenia, opieki, sprzętu i koniecznej pomocy innej osoby.

2.4. Korzystanie z pomocy społecznej: skala pomocy i granice sprawozdawczości

Sprawozdanie GOPS wskazuje, że w 2025 r. pomoc społeczną otrzymało 79 rodzin liczących łącznie 146 osób, czyli około 2,7% mieszkańców gminy. Najczęstszymi przesłankami udzielania wsparcia były długotrwała lub ciężka choroba (36 rodzin), ubóstwo (27), niepełnosprawność (20), bezrobocie (20) oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych (13). W jednej rodzinie może występować więcej niż jeden problem, dlatego wskazań nie należy sumować. Struktura przyczyn w istotny sposób przesuwa obraz pomocy społecznej od stereotypowego utożsamiania jej wyłącznie z ubóstwem ku problemom funkcjonowania, zdrowia i opieki.

Długotrwała choroba jako najczęstsza przesłanka udzielenia wsparcia wymaga szczególnej uwagi. Problemy zdrowotne mogą generować koszty leczenia, utratę dochodów i zależność od opiekuna, lecz nie każda osoba z chorobą przewlekłą potrzebuje stałej pomocy w czynnościach dnia codziennego. Analogicznie osoba niewykazana w rejestrze pomocy społecznej może mieć poważne ograniczenia samodzielności, jeżeli zapewnia jej wsparcie rodzina. Planowanie usług powinno zatem obejmować osobną ocenę funkcjonalną i środowiskową, a nie opierać się wyłącznie na kategorii przesłanki ustawowej.

Szczególnie istotne jest to, że ewidencja zasiłków i świadczeń nie ujawnia wprost: liczby osób oczekujących na usługę, liczby rezygnacji z przyczyn transportowych, obciążenia opiekunów nieformalnych ani zakresu potrzeb, które zostały zaspokojone tylko częściowo. Brak tych informacji nie jest wadą działania GOPS, lecz konsekwencją funkcji sprawozdawczości administracyjnej. LPDI proponuje dlatego uzupełnienie zbieranych danych o kartę rozpoznania zapotrzebowania na usługę, przyczynę jej nieuruchomienia i czas oczekiwania.

Przesłanka udzielenia pomocy (2025)	Rodziny	Znaczenie dla diagnozy
Długotrwała lub ciężka choroba	36	Potrzeby opieki, transportu i organizacji dostępu do usług zdrowotnych
Ubóstwo	27	Bariery ekonomicznej dostępności usług i wsparcia bytowego
Niepełnosprawność	20	Usługi asystenckie, bariery i dostęp do rehabilitacji
Bezrobocie	20	Reintegracja społeczno-zawodowa, dojazdy, opieka nad zależnymi
Bezradność opiekuńczo-wychowawcza	13	Asystentura rodziny i poradnictwo specjalistyczne
Potrzeba ochrony macierzyństwa	9	Wczesne wsparcie rodzin i opieka nad dziećmi

Źródło: Sprawozdanie z działalności GOPS w Sokolnikach za rok 2025; przyczyny współwystępują, nie są kategoriami rozłącznymi.

2.5. Usługi opiekuńcze i opieka całodobowa: ciągłość, intensywność i koszty

W 2025 r. usługami opiekuńczymi w miejscu zamieszkania objęto 19 osób i zrealizowano 4 909 godzin wsparcia. Łączne wydatki wyniosły 293 523,72 zł. Dla porównania w 2023 r. objęto opieką również 19 osób, lecz wykonano 4 315 godzin za 172 739,49 zł. W okresie dwóch lat zwiększyła się więc intensywność świadczonej pomocy i jej koszt, nie zaś liczba osób objętych usługami. Taka dynamika może wynikać z rosnącego stopnia niesamodzielności odbiorców, zmian kosztów pracy i organizacji usług. Same dane nie pozwalają rozdzielić tych czynników bez analizy poziomu potrzeb i form zatrudnienia opiekunek.

Z podzielenia liczby godzin przez liczbę użytkowników otrzymujemy średnio około 258 godzin rocznie na osobę. Jest to jedynie miara agregatowa: nie ujawnia, czy poszczególni użytkownicy otrzymywali porównywalną pomoc, ani jak intensywność usługi zmieniała się w trakcie roku. Plan zakłada więc uzupełnienie ewidencji o rozkład przyznanych godzin, liczbę osób z potrzebą zwiększenia opieki oraz liczbę osób, którym odmówiono usługi lub ją odroczono. Dopiero taki materiał pozwoli odróżnić zwiększenie zasięgu od pogłębiania intensywności wsparcia dla dotychczasowych odbiorców.

GOPS wykazał świadczenie usług przez osoby zatrudnione na podstawie umowy o pracę oraz umów cywilnoprawnych. W dokumentach wskazano nakładanie się tych form zatrudnienia w odniesieniu do części opiekunek, dlatego nie należy dodawać liczby umów i traktować sumy jako liczby różnych osób. W ujęciu jakościowym podstawowym wyzwaniem jest zapewnienie ciągłości relacji między opiekunem a odbiorcą, zastępowalności personelu, bezpieczeństwa usług i możliwości dojazdu w różnych porach dnia.

W 2025 r. gmina finansowała pobyt trzech mieszkańców w domach pomocy społecznej, wydatkując 186 321,22 zł. Porównywanie tego wydatku z kosztem usług opiekuńczych wymaga ostrożności: osoby kierowane do DPS mogą potrzebować opieki o znacznie większej intensywności, a zakres opieki całodobowej jest inny niż wizyt domowych. Ekonomiczne uzasadnienie deinstytucjonalizacji nie polega na automatycznym zastępowaniu jednego pobytu kilkoma godzinami pracy opiekuna. Polega na odpowiednio wczesnym i adekwatnym wspieraniu samodzielności osób, dla których życie w środowisku jest możliwe i bezpieczne.

Rok	Odbiorcy usług	Godziny w domu	Wydatki na usługi	Osoby w DPS	Koszt DPS
2023	19	4 315	172 739,49 zł	4	160 574,96 zł
2024	17	4 774	208 915,28 zł	3	175 229,25 zł
2025	19	4 909	293 523,72 zł	3	186 321,22 zł

Źródło: Sprawozdanie GOPS w Sokolnikach za 2025 r., zestawienie usług opiekuńczych i DPS w latach 2023–2025.

2.6. Rodzina, dzieci i instytucje wczesnego wsparcia

W 2025 r. asystent rodziny współpracował z 12 rodzinami, w których mieszkało 20 dorosłych i 24 dzieci. Pomoc obejmowała przede wszystkim rodziny doświadczające trudności w sprawowaniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Gmina współfinansowała pobyt pięciorga dzieci w pieczy zastępczej. Nie istnieje prosta zależność, na podstawie której można byłoby liczbę dzieci w pieczy traktować jako miarę powodzenia lub niepowodzenia pracy asystenta. Interwencje dotyczą odmiennych sytuacji i etapów kryzysu; dla oceny jakości pracy z rodziną potrzebne są informacje o ciągłości współpracy, osiągniętych zmianach i dostępie do usług uzupełniających.

Z perspektywy deinstytucjonalizacji zasadniczym zadaniem jest wzmocnienie funkcji wychowawczych i opiekuńczych rodziny zanim trudności przyjmą charakter kryzysowy. Oznacza to rozwijanie poradnictwa dla rodziców, dostępności wsparcia psychologicznego i pedagogicznego, działań terapeutycznych, a także bezpiecznych i regularnych form uczestnictwa dzieci w życiu lokalnym. Istotna jest koordynacja pomiędzy GOPS, szkołami, opieką zdrowotną i instytucjami powiatowymi. Rodzina nie powinna samodzielnie odtwarzać ścieżki pomocy pomiędzy instytucjami, zwłaszcza gdy wymaga ona dojazdu, kolejnych konsultacji lub ponownego przedstawiania tych samych informacji.

Badanie edukacyjne liczące 36 odpowiedzi dotyczyło w znacznej części rodzin dzieci w wieku szkolnym. Dzieci w klasach I–IV wskazało 22 respondentów, a w klasach V–VIII – 16. W tej próbie 13 respondentów korzystało z usług terapeutycznych prywatnie lub poza gminą, 11 wskazało potrzebę opieki lub zajęć w dni wolne, a ośmiu potrzebę zajęć terapeutycznych w godzinach popołudniowych. Wyniki te nie pozwalają ocenić zasięgu problemów wszystkich rodzin, ale trafnie wskazują na rodzaj barier organizacyjnych: lokalizację, czas działania i koszt wsparcia.

2.7. Pomoc psychologiczna i zdrowie psychiczne w wymiarze lokalnym

W 2025 r. w ramach GOPS prowadzono bezpłatne poradnictwo psychologiczne, w sprawozdaniu określone na trzy godziny miesięcznie. W ciągu roku wykazano 62 konsultacje: 39 dotyczących wsparcia dzieci, 19 problemów wychowawczych rodziców oraz cztery konsultacje w sytuacjach kryzysowych. Dane te potwierdzają znaczenie nawet niewielkiej oferty pierwszego kontaktu oraz duży udział spraw dzieci i rodziców wśród zgłoszeń. Wymagają jednak technicznego doprecyzowania, ponieważ nominalny miesięczny wymiar dyżurów i liczba spotkań nie stanowią bezpośrednio porównywalnych jednostek; do oceny przepustowości potrzebna jest ewidencja faktycznych godzin, czasu trwania konsultacji i liczby unikatowych korzystających.

Należy odróżnić psychologiczne poradnictwo socjalne od specjalistycznej opieki psychiatrycznej i psychoterapeutycznej finansowanej w systemie ochrony zdrowia. LPDI nie może przypisywać GOPS kompetencji i odpowiedzialności właściwych podmiotom leczniczym. Może jednak proponować wzmocnienie lokalnego punktu wejścia do systemu pomocy, przekazywanie informacji o dostępnych świadczeniach, wsparcie rodziny w organizacji kontaktu z odpowiednim specjalistą, profilaktykę oraz współpracę między usługami społecznymi i zdrowotnymi. W małej gminie rozwiązania te mogą przynosić znaczne korzyści bez potrzeby tworzenia rozbudowanej nowej instytucji.

2.8. Bezdomność, mieszkalnictwo i sytuacje kryzysowe

W 2025 r. GOPS nie wykazał mieszkańców kierowanych do schroniska dla osób w kryzysie bezdomności, ale utrzymywał rozwiązanie umożliwiające zapewnienie schronienia poza gminą. Tak niska liczba świadczeń schroniskowych nie powinna prowadzić do wniosku, że problem wykluczenia mieszkaniowego jest wyeliminowany. Ryzyka związane z zadłużeniem, nagłą utratą dochodów, konfliktem rodzinnym, pogorszeniem stanu zdrowia lub niezdatnością lokalu do zamieszkania mogą występować w formach niewidocznych w statystyce schronień.

Dla gminy o niewielkiej skali korzystania z placówek całodobowych optymalnym pierwszym krokiem może być zatem opracowanie procedury profilaktyki i wczesnej interwencji mieszkaniowej, a nie natychmiastowe tworzenie odrębnej infrastruktury schroniskowej. Rozwiązania mieszkaniowe wspomagane i treningowe wymagają analizy rzeczywistego popytu, zasobu lokalowego, dostępnej kadry i możliwości współdziałania z innymi samorządami. W planie rozróżniono przygotowanie takiej analizy od przesądzonej decyzji inwestycyjnej.

2.9. Potencjał społeczny, obywatelski i instytucjonalny

Na terenie gminy funkcjonują organizacje społeczne, grupy lokalne, placówki edukacyjne i instytucje kultury, które stanowią zaplecze budowania uczestnictwa i aktywności mieszkańców. Sprawozdanie ze współpracy z organizacjami pozarządowymi za 2025 r. potwierdza doświadczenie samorządu w zlecaniu zadań związanych z aktywnością sportową oraz współpracy pozafinansowej. Wśród działań finansowanych odnotowano zadanie „Walichnowska Spartakiada” w kwocie 5 000 zł. Jednocześnie OZPS nie wykazuje zlecania organizacjom usług z zakresu pomocy i wsparcia, co oznacza niewykorzystany potencjał rozwoju tego segmentu współpracy, a nie brak relacji z sektorem obywatelskim.

Nie należy jednak utożsamiać społecznej aktywności organizacji z gotowością do profesjonalnego świadczenia usług opiekuńczych, asystenckich czy terapeutycznych. Włączenie NGO i podmiotów ekonomii społecznej do systemu LPDI wymaga zbadania kadr, zakresu działalności statutowej, jakości usług, możliwości rozliczania środków publicznych i zapewnienia ciągłości pracy. Organizacja może być wartościowym partnerem animacji społecznej, lecz nie musi posiadać kompetencji do realizacji usług specjalistycznych. Rozwój partnerstwa powinien odbywać się etapowo i w sposób odpowiadający rzeczywistemu potencjałowi lokalnego sektora.

2.10. Syntetyczny obraz sytuacji społecznej Gminy Sokolniki

Zebrany materiał ujawnia ważne napięcie: niewielka skala osób korzystających ze świadczeń pieniężnych współistnieje z potrzebami, których nie można sprowadzić do ustawowych kryteriów pomocy społecznej. Choroba, niepełnosprawność i samotność mogą wpływać na możliwości niezależnego życia również w gospodarstwach o dochodach niekwalifikujących do świadczeń. Trudności opiekuńcze rodzin wymagają natomiast nie tylko transferów finansowych, ale dostępu do czasu, kompetencji specjalistów, infrastruktury i wsparcia sąsiedzkiego. W tym sensie rozwój usług społecznych jest poszerzeniem lokalnej polityki społecznej, a nie prostą rozbudową tradycyjnego systemu zasiłkowego.

Drugi problem dotyczy organizacji dostępności. W Gminie funkcjonują usługi opiekuńcze, poradnictwo i asystentura rodziny, lecz ich istnienie nie oznacza automatycznie wystarczającego zasięgu, intensywności ani łatwości korzystania. Głównymi pytaniami dla polityki publicznej stają się zatem: kto nie dociera do usługi, z jakiego powodu, jak długo oczekuje, jaką część potrzeb wsparcie obejmuje i czy możliwa jest pomoc zanim nastąpi utrata samodzielności. Podstawową jednostką projektowania powinien być człowiek w jego sytuacji życiowej, a nie odrębna procedura administracyjna.

Trzeci wniosek wskazuje na znaczenie kapitału wspólnotowego. Pozytywna ocena gminy i deklarowane przywiązanie do miejsca zamieszkania tworzą zasób, którego nie należy przeceniać, ale można go wykorzystać do budowania współodpowiedzialności za usługi. Niski poziom poczucia wpływu w badaniu sygnalizuje jednak potrzebę zmiany sposobu komunikacji i uczestnictwa mieszkańców. Deinstytucjonalizacja jest procesem społecznym tylko wtedy, gdy przyszli odbiorcy i ich bliscy uczestniczą w rozpoznawaniu problemów oraz ocenie rozwiązań.

3. Analiza zasobów środowiskowych

3.1. Analiza zasobów samorządowych

Podstawowym zasobem organizacyjnym Gminy Sokolniki jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Dysponuje on wiedzą o sytuacji rodzin, doświadczeniem w udzielaniu świadczeń, pracy socjalnej oraz organizowaniu usług opiekuńczych i wsparcia rodziny. Z punktu widzenia LPDI największa wartość tej instytucji nie wynika jednak wyłącznie z zakresu zadań ustawowych, ale z kontaktu z gospodarstwami domowymi, w których potrzeby usługowe mogą rozwijać się stopniowo. Pracownik socjalny może dostrzec pogłębiającą się niesamodzielność, osamotnienie opiekuna, ryzyko przeciążenia rodziny czy trudności wychowawcze zanim ujawnią się one jako bezpośredni kryzys.

W sprawozdaniu GOPS wykazano siedem osób zatrudnionych na podstawie stosunku pracy, w tym trzech pracowników socjalnych, oraz odrębnie osoby realizujące usługi opiekuńcze na zróżnicowanych podstawach prawnych. Dla rzeczywistej zdolności wdrożeniowej decydujące znaczenie ma nie tyle nominalna liczba osób, ile faktyczna dostępność czasu pracy przeznaczonego na koordynację, wizyty środowiskowe i kontrolę jakości usług. Rozwój LPDI bez adekwatnego wzmocnienia organizacyjnego GOPS mógłby zwiększać liczbę projektów, ale jednocześnie prowadzić do przeciążenia kluczowych pracowników.

Ważnym uzupełnieniem GOPS są placówki oświatowe, jednostki kultury, urząd gminy, infrastruktura sołecka oraz struktury współpracy w zakresie profilaktyki i przeciwdziałania przemocy. Infrastruktura ta może służyć realizacji zajęć środowiskowych, dyżurów specjalistycznych, poradnictwa i spotkań sąsiedzkich. Jej wykorzystanie wymaga audytu faktycznej dostępności pomieszczeń, godzin ich otwarcia, dostępności architektonicznej, warunków do pracy z dziećmi i możliwości dojazdu, a nie tylko sporządzenia wykazu budynków.

3.2. Analiza zasobów pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej

Organizacje pozarządowe mogą pełnić w procesie deinstytucjonalizacji przynajmniej trzy odmienne funkcje: partnera diagnozy i konsultacji, animatora więzi i samopomocy oraz profesjonalnego wykonawcy określonej usługi. Role te wymagają różnych kompetencji, modeli finansowania i systemów oceny jakości. W Sokolnikach istnieją doświadczenia aktywności obywatelskiej i współpracy gminnej, zwłaszcza w dziedzinach sportu, rekreacji i integracji. Nie ma natomiast podstaw do twierdzenia, że lokalny sektor jest już przygotowany do przejęcia znacznej skali usług opiekuńczych czy specjalistycznych.

Perspektywa ekonomii społecznej pozwala połączyć dwa cele: rozwój usług świadczonych w społeczności lokalnej oraz tworzenie możliwości aktywności społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem. Nie należy jednak automatycznie zakładać, że świadczenie usług przez PES będzie tańsze od realizacji przez samorząd. Kryterium wyboru powinno obejmować jakość i ciągłość, dostępność w poszczególnych sołectwach, kwalifikacje personelu, możliwość zastępstw, ochronę odbiorcy i przewidywalność kosztów.

Rekomenduje się przeprowadzenie w 2027 r. odrębnej diagnozy gotowości lokalnych NGO i PES, przy udziale właściwego Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej. W diagnozie należy rozpoznać doświadczenie statutowe, liczbę osób mogących świadczyć usługi, dostępność lokali i środków transportu, możliwości działania w godzinach popołudniowych i w weekendy oraz gotowość do prowadzenia dokumentacji i monitorowania rezultatów. Dopiero po takiej ocenie należy dobierać tryb powierzenia zadania, zamówienia lub partnerstwa projektowego.

3.3. Analiza zasobów komercyjnych i ponadlokalnych

Lokalny system usług jest otwarty na zasoby spoza granic administracyjnych gminy. Powiatowy Urząd Pracy, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, podmioty ochrony zdrowia, organizacje pozarządowe oraz specjalistyczni świadczeniodawcy z otoczenia gminy mogą stanowić ważną część sieci wsparcia. Nie należy jednak traktować ich dostępności formalnej jako równoznacznej z możliwością skorzystania przez mieszkańca. Kluczowe znaczenie ma koszt i czas dojazdu, kolejki, warunki przyjęcia, wymagane skierowania oraz gotowość instytucji do współpracy.

W przekazanym materiale brakuje pełnej, aktualnej mapy prywatnych i ponadlokalnych świadczeniodawców z informacją o godzinach pracy, cenach, terminach i możliwościach obsługi osób z ograniczeniami mobilności. Jest to jedna z najważniejszych luk informacyjnych dla przygotowania wiarygodnego planu usług. W pierwszym etapie realizacji LPDI konieczne jest opracowanie katalogu uwzględniającego nie tylko nazwę usługi, lecz także rzeczywiste warunki wejścia do niej oraz osobę odpowiedzialną za pomoc mieszkańcowi w uzyskaniu dostępu.

3.4. Wnioski z analizy zasobów: od sumy instytucji do lokalnego systemu usług

Analiza zasobów wskazuje, że zasadniczym wyzwaniem nie jest brak jakichkolwiek instytucji, lecz niewystarczająca wiedza o drożności przejścia pomiędzy nimi. Osoba, która otrzyma jednorazową konsultację, może wciąż nie wiedzieć, gdzie uzyska rehabilitację; opiekun rodzinny nie musi znać możliwości wsparcia wytchnieniowego; a rodzic dziecka wymagającego terapii może samodzielnie ponosić koszty organizacji wielu świadczeń w różnych miejscach. Budowanie systemu oznacza więc tworzenie czytelnych ścieżek pomocy obejmujących rozpoznanie potrzeb, informację, przydzielenie wsparcia, sprawdzenie jego realizacji i – tam, gdzie to konieczne – skoordynowanie usług z różnych sektorów.

Zaleca się przyjęcie modelu koordynacji usług w ramach istniejących struktur na pierwszym etapie LPDI. Powinien on obejmować wskazanie osoby lub zespołu odpowiedzialnego za katalog usług, przyjmowanie zgłoszeń, dokumentowanie niezaspokojonych potrzeb i kontakt z partnerami. Dopiero ocena funkcjonowania

tego rozwiązania i wynik analizy finansowo-organizacyjnej powinny stać się podstawą ewentualnej decyzji o tworzeniu centrum usług społecznych. Deinstytucjonalizacja nie wymaga bowiem natychmiastowej zmiany nazwy czy formy organizacyjnej ośrodka; wymaga zmiany logiki dostępności i współpracy.

4. Analiza potrzeb w zakresie realizacji usług społecznych

4.1. Potrzeba społeczna a zapotrzebowanie na usługę: założenia interpretacji

Rozpoznawanie potrzeb w polityce społecznej wymaga odróżnienia obiektywnych warunków życia od subiektywnych ocen mieszkańców i zgłaszanego zapotrzebowania. Osoba może odczuwać samotność, ale nie zgłaszać potrzeby udziału w klubie; rodzina może korzystać z prywatnych terapii, nie identyfikując tej sytuacji jako problemu dostępu do usług; a opiekun starszego członka rodziny może nie znać pojęcia opieki wytchnieniowej, choć doświadcza przeciążenia. Zależności te powodują, że brak deklaracji zapotrzebowania nie stanowi dowodu braku potrzeby, zaś wysoki odsetek wskazań problemu nie jest automatycznie równy liczbie osób wymagających konkretnej usługi.

W diagnozie przyjęto podział na potrzeby bezpośrednio zgłoszone przez odbiorców, potrzeby rozpoznane w rejestrach GOPS oraz potrzeby potencjalne identyfikowane na podstawie przesłanek społeczno-demograficznych i specyfiki środowiska. Dopiero ich wzajemne zestawienie pozwala sformułować hipotezy programowe. Zasada ta ma szczególne znaczenie w Sokolnikach, ponieważ główne badanie obejmowało jedynie 32 osoby, a seniorzy nie byli w nim reprezentowani. Formułowanie daleko idących wniosków o preferencjach osób w starszym wieku bez ich bezpośredniego udziału byłoby metodologicznie nieuprawnione.

Celem analizy potrzeb nie jest zatem utworzenie rankingu usług na podstawie procentów ankietowych. Jest nim identyfikacja obszarów, w których krzyżują się: dotkliwość problemu, prawdopodobieństwo niezaspokojenia potrzeby, konsekwencje zaniechania, istniejący zasób oraz możliwość osiągnięcia poprawy poprzez wsparcie środowiskowe. Taki sposób hierarchizowania potrzeb pozwala uniknąć sytuacji, w której niewielka lub nietypowa próba statystyczna przesądza o wieloletnich zobowiązaniach samorządu.

4.2. Społeczna percepcja jakości życia, więzi i sprawczości

W ogólnej ankiecie potrzeb społecznych 65,6% respondentów oceniło Gminę Sokolniki jako dobre miejsce do życia, a 68,8% deklarowało, że wiąże z nią swoją przyszłość. Ponad połowa badanych dostrzegała poprawę jakości życia w ciągu ostatnich pięciu lat. Wyniki wskazują, że w grupie uczestników istnieje pozytywna identyfikacja z miejscem zamieszkania i przekonanie o możliwości dalszego funkcjonowania w lokalnej wspólnocie. Nie stanowi to jednak podstaw do wnioskowania, że wszyscy mieszkańcy podobnie oceniają dostępność usług, zwłaszcza osoby starsze i mniej mobilne, których w próbie nie było.

Z wymienionymi ocenami współwystępuje odmienny obraz poczucia wpływu na sprawy publiczne. Brak wpływu lub raczej brak wpływu deklarowało 62,5% respondentów, a 40,6% nie wskazało żadnej z wymienionych aktywności lokalnych. Niski poziom aktywności społecznej był zarazem najczęściej wskazanym problemem ogólnym – 46,9%. Nie pozwala to stwierdzić istnienia związku przyczynowego na poziomie jednostek; pokazuje jednak istotne napięcie interpretacyjne pomiędzy przywiązaniem do miejsca a deklarowanym współuczestnictwem w sprawach wspólnoty.

Dla LPDI oznacza to, że rozwijanie usług nie powinno być traktowane jako jednostronne dostarczanie świadczeń przez administrację. Potrzebne są formy konsultowania wyboru usług, współdecydowania o godzinach i lokalizacjach, wspierania inicjatyw sąsiedzkich oraz przekazywania informacji zwrotnej o zgłoszonych postulatach. Partycypacja jest w tym ujęciu narzędziem zwiększania trafności usług i poczucia podmiotowości mieszkańców, a nie działaniem wizerunkowym.

4.3. Potrzeby osób starszych: samodzielność, samotność i bezpieczeństwo opiekuńcze

W ankiecie 56,3% badanych wskazało problemy finansowe seniorów, 53,1% samotność i izolację, a 43,8% ograniczony dostęp do rehabilitacji i specjalistów. Dane te należy interpretować z zastrzeżeniem, że w próbie nie było osób w wieku 60 lat i więcej. Są to zatem oceny potrzeb seniorów dokonywane przez innych mieszkańców, a nie bezpośrednie deklaracje tej grupy. Zbieżność odpowiedzi dotyczących samotności, zdrowia i sytuacji materialnej jest jednak wartościową przesłanką do przeprowadzenia pogłębionego rozpoznania środowiskowego.

Samotność nie jest równoznaczna jedynie z brakiem wydarzeń kulturalnych. Może oznaczać brak osoby, do której można zwrócić się w codziennej sytuacji, ograniczenie mobilności, obawę przed nagłym pogorszeniem zdrowia lub poczucie utraty znaczenia społecznego. Z tego powodu tworzenie jednego klubu seniora, choć może być wartościowe dla osób mobilnych, nie odpowiada samoistnie na potrzeby osób pozostających przez większość czasu w miejscu zamieszkania. Niezbędne jest połączenie aktywizacji z usługami odwiedzin, wsparcia sąsiedzkiego, transportu, opieki domowej i informacji dostosowanej do odbiorcy.

Na obecnym etapie należy zaproponować model stopniowany. Pierwszy poziom obejmuje profilaktykę osamotnienia, działania sąsiedzkie i uczestnictwo. Drugi to usługi wspierające codzienne funkcjonowanie, w tym transport, pomoc w sprawach życiowych, teleopiekę i wsparcie opiekunów. Trzeci poziom obejmuje intensywniejszą opiekę domową i specjalistyczną, z możliwością czasowego odciążenia rodziny. Rozwiązania całodobowe pozostają dostępne w przypadkach, w których wsparcie środowiskowe nie zapewniałoby niezbędnego bezpieczeństwa i jakości życia.

Szczególnie ważna jest perspektywa opiekunów nieformalnych. Opieka sprawowana przez bliskich stanowi ogromny zasób społeczny, ale nie może być uznawana za niewyczerpywalny substytut usług publicznych. Przeciążenie opiekuna może prowadzić do jego wycofania zawodowego, pogorszenia zdrowia i osłabienia relacji rodzinnych. Plan powinien więc obejmować nie tylko potrzeby osoby niesamodzielnej, lecz także poradnictwo, szkolenia, wsparcie psychologiczne oraz czasowe zastępstwo opiekuńcze dla jej bliskich.

4.4. Potrzeby osób z niepełnosprawnościami: niezależne życie i rzeczywista dostępność

Aż 65,6% uczestników ankiety wskazało ograniczony dostęp osób z niepełnosprawnościami do rehabilitacji i opieki specjalistycznej. Problemy finansowe wskazało 40,6%, a brak ośrodków wsparcia 37,5%. Jednocześnie ogólna kategoria „niepełnosprawność" należała do rzadziej wybieranych problemów społecznych. Jest to istotny przykład ograniczeń pytań ogólnych: respondenci mogą nie wskazywać abstrakcyjnego pojęcia, lecz dostrzegać konkretne bariery doświadczane przez tę grupę.

Właściwym przedmiotem polityki społecznej nie jest sama diagnoza medyczna czy orzeczenie, lecz relacja pomiędzy stanem funkcjonalnym człowieka a otoczeniem społecznym, organizacyjnym i przestrzennym. Bariery uczestnictwa mogą powstawać tam, gdzie brakuje transportu, pomocy w załatwianiu codziennych spraw, informacji w odpowiedniej formie, dostosowania mieszkania albo dostępnej usługi rehabilitacyjnej. Tę samą osobę można w znacznym stopniu usamodzielnić przez połączenie kilku prostych form wsparcia, których żadna – świadczona osobno – nie usuwa całości trudności.

Należy rozwijać możliwość indywidualnej oceny potrzeb oraz planu wsparcia, w którym uwzględnia się asystencję osobistą, opiekę domową, poradnictwo, ułatwienia transportowe, działania rehabilitacyjne we współpracy z uprawnionymi świadczeniodawcami oraz udział w aktywności społecznej. Rozwijanie asystencji osobistej wymaga dodatkowo odróżnienia jej od usług opiekuńczych: asystencja ma wspierać wybory i sprawczość odbiorcy, natomiast opieka może obejmować czynności konieczne z uwagi na ograniczenia samodzielności. Niewłaściwe utożsamienie obu usług utrudnia określenie ich standardów i mierników jakości.

Istotna jest również analiza dostępności usług w powiecie wieruszowskim. Sama obecność specjalisty w otoczeniu gminy nie oznacza, że osoba z niepełnosprawnością może do niego dotrzeć. Priorytetem powinno być

więc rozpoznanie drogi użytkownika od momentu stwierdzenia potrzeby do otrzymania świadczenia oraz ustalenie, czy w danym przypadku bardziej efektywne jest zapewnienie dojazdu, mobilnej konsultacji czy zakupu usługi bliżej miejsca zamieszkania.

4.5. Dziecko i rodzina: profilaktyka trudności i warunki rozwoju

Problemy rodzin są w badaniu opisywane przede wszystkim poprzez ograniczony dostęp do specjalistów, diagnostyki i terapii – 56,3% wskazań. Kolejne pola obejmują uzależnienia od alkoholu i substancji – 34,4%, trudności wychowawcze, konflikty rodzinne i brak wsparcia opiekunów osób zależnych – po 28,1%. Taki rozkład odpowiedzi pokazuje, że potrzeby rodzin mają charakter wielowymiarowy: łączą kompetencje rodzicielskie, bezpieczeństwo relacji, organizację codziennego życia i dostęp do pomocy specjalistycznej. Redukowanie ich do transferów pieniężnych lub krótkotrwałych działań profilaktycznych byłoby niewystarczające.

Asystentura rodziny stanowi ważny mechanizm przeciwdziałania narastaniu trudności opiekuńczo-wychowawczych, lecz nie zastąpi dostępności psychologa, pedagoga, terapeuty, wsparcia w sytuacji przemocy czy odpowiednich zajęć dla dzieci. Skuteczny model wymaga połączenia indywidualnej pracy z rodziną z ofertą o charakterze środowiskowym. Obejmuje ona grupy umiejętności rodzicielskich, pomoc w organizacji czasu wolnego, konsultacje rodzinne, działania rówieśnicze i profilaktykę zachowań ryzykownych. Dopiero jako pakiet może wpływać na warunki życia i ograniczać kumulowanie się problemów.

Wyniki drugiego badania wzmacniają tę argumentację, choć mają inny zakres i strukturę próby. Spośród 36 odpowiadających 22 wskazało dziecko w klasach I–IV, a 16 w klasach V–VIII. Rodzice sygnalizowali koszty i potrzebę przemieszczania się do usług specjalistycznych, potrzebę zajęć podczas wolnych dni oraz dostępu do terapii po zakończeniu godzin lekcyjnych. Organizowanie wsparcia wyłącznie w standardowych godzinach pracy instytucji nie odpowiada w pełni potrzebom rodzin, w których rodzice pracują, a dzieci wymagają pomocy poza obowiązkowym czasem szkoły.

Niska liczba deklaracji zapotrzebowania na opiekę do lat trzech w tej konkretnej ankiecie nie oznacza braku potrzeb w całej gminie. Próba jest zdominowana przez rodziny mające dzieci w wieku szkolnym. Podejmowanie decyzji infrastrukturalnej dotyczącej opieki najmłodszych powinno więc poprzedzać odrębne rozpoznanie liczby dzieci i preferencji ich rodziców, w tym dostępności usług u sąsiadujących samorządów.

4.6. Dzieci i młodzież: czas wolny, relacje i dobrostan psychiczny

Brak miejsc i możliwości rozwijania zainteresowań dzieci i młodzieży wskazało 53,1% respondentów, nadmierne korzystanie z internetu – 46,9%, a agresję i przemoc rówieśniczą – 40,6%. Zbieżny sygnał pojawia się w pytaniu dotyczącym oczekiwanych usług: 56,3% badanych wybrało rozszerzenie oferty czasu wolnego dzieci i młodzieży, a 34,4% działania dotyczące przemocy rówieśniczej i cyberprzemocy. Jest to jeden z czytelniejszych kierunków wynikających z materiału ankietowego: potrzeba nie dotyczy wyłącznie infrastruktury rekreacyjnej, lecz warunków budowania relacji, kompetencji społecznych i bezpiecznej aktywności poza szkołą.

Problemy czasu wolnego nie powinny być interpretowane w kategoriach indywidualnej niezaradności rodziców lub dzieci. Na dostęp do możliwości rozwojowych wpływają odległość od zajęć, ich koszt, sposób organizacji transportu, godziny pracy opiekunów i poziom lokalnej oferty. Dlatego rekomendowana odpowiedź programowa powinna łączyć regularne zajęcia środowiskowe z komponentem profilaktyki, wsparciem psychologiczno-pedagogicznym i udziałem młodych mieszkańców w projektowaniu zajęć. Zajęcia nie powinny być traktowane jako okazjonalne wydarzenia, lecz jako przewidywalna, powtarzalna usługa o mierzalnym zasięgu i jakości.

W praktyce należy rozróżnić ofertę otwartą dla szerokiej grupy młodzieży i pogłębione wsparcie specjalistyczne dla dzieci doświadczających trudności emocjonalnych, relacyjnych lub szkolnych. Łączenie ich

w jednym, nieokreślonym „programie profilaktycznym” mogłoby rozmyć cele interwencji. Pierwsza grupa działań wzmacnia zasoby i uczestnictwo, druga wymaga kwalifikacji personelu, procedur kierowania, ochrony poufności i współpracy z rodziną oraz systemem zdrowia.

4.7. Zdrowie psychiczne, kryzysy i uzależnienia: dostęp do wsparcia pierwszego kontaktu

Wykazane przez GOPS 62 konsultacje psychologiczne w 2025 r. dowodzą funkcjonowania lokalnego kanału pomocy, z którego korzystano przede wszystkim w sprawach dzieci i rodzin. Skala takiej oferty pozostaje jednak niewielka względem potencjalnej różnorodności potrzeb, a jej dostępność czasowa wymaga weryfikacji. Właściwym kierunkiem nie jest wyłącznie zwiększenie liczby spotkań, lecz zorganizowanie czytelnego sposobu zgłoszenia, rozpoznania charakteru problemu i skierowania do adekwatnej formy pomocy.

Kryzys psychiczny może mieć różne nasilenie i przebieg, zaś część problemów wymaga świadczeń udzielanych w systemie ochrony zdrowia. Zadaniem gminnego systemu usług jest przede wszystkim wczesne wykrywanie sygnałów trudności, obniżanie barier korzystania ze wsparcia, profilaktyka izolacji i stygmatyzacji oraz współdziałanie z odpowiednimi specjalistami. Szczególną uwagę trzeba poświęcić dzieciom, rodzinom w kryzysie, osobom przewlekle chorym i opiekunom, ponieważ skutki trudności psychicznych mogą wzmacniać problemy opiekuńcze i ekonomiczne.

W obszarze uzależnień niezbędna jest ciągłość współpracy z gminnymi strukturami profilaktycznymi oraz placówkami leczenia i poradnictwa. Polityka usługowa nie powinna zastępować terapii uzależnień samymi kampaniami edukacyjnymi. Działania informacyjne mają wartość wtedy, gdy prowadzą do faktycznego zwiększenia dostępności diagnozy, konsultacji rodzinnej i możliwości uzyskania specjalistycznego wsparcia.

4.8. Bezdomność i wykluczenie mieszkaniowe: zapobieganie zamiast reagowania wyłącznie na kryzys

Brak skierowań do schroniska w 2025 r. świadczy o niewystąpieniu odnotowanego zapotrzebowania na tę formę pomocy w danym okresie, a nie o braku wszystkich ryzyk mieszkaniowych. Zagrożenie utratą lokalu, niesamodzielność w utrzymaniu mieszkania i przemoc domowa wymagają reagowania zanim konieczne okaże się całodobowe schronienie. Z tego powodu w programie przyjęto zasadę zachowania gotowości interwencyjnej przy jednoczesnym rozwijaniu profilaktyki, poradnictwa i wczesnej pracy socjalnej.

Na obecnym etapie brak dostatecznych danych pozwalających rekomendować budowę samodzielnej placówki pobytowej lub uruchomienie kosztownego obiektu mieszkalnictwa wspomaganego. Racjonalnym rozwiązaniem jest analiza indywidualnych potrzeb i możliwości lokali, a także wypracowanie ponadgminnego modelu dostępu do mieszkań treningowych lub wspomaganych, jeśli liczebność grupy i charakter jej potrzeb uzasadnią taki kierunek.

4.9. Bariery przekrojowe: mobilność, informacja, finanse i koordynacja

W większości omówionych grup powtarza się wątek dostępu do specjalistów, poradnictwa i rehabilitacji. Nie jest on równoznaczny z tezą, że gmina powinna samodzielnie utworzyć wszystkie usługi zdrowotne. Oznacza raczej konieczność przeanalizowania relacji pomiędzy ofertą już istniejącą w otoczeniu gminy a możliwościami dotarcia do niej i korzystania w odpowiednim czasie. Rozwiązaniem może być transport, lokalny dyżur specjalisty, wsparcie w zapisie, zakup usługi lub umowa międzyinstytucjonalna. Ostateczny wybór wymaga porównania kosztów, liczby potencjalnych odbiorców i oczekiwanego rezultatu.

Kanał informacyjny również jest częścią dostępności. W badaniu 90,6% respondentów wskazało internet jako źródło informacji lokalnej, ale struktura próby nie obejmuje osób starszych. Nie należy więc uznawać komunikacji cyfrowej za wystarczającą dla wszystkich grup. Usługi powinny być prezentowane poprzez stronę

gminy, telefon, pracowników GOPS, szkoły, sołtysów i organizacje społeczne, w formie prostych opisów warunków skorzystania, kosztów i kontaktu.

Istotnym problemem jest fragmentacja usług. Mieszkaniec często musi samodzielnie rozpoznać, do której jednostki należy zadanie, jakie są kryteria dostępu i czy potrzebne jest skierowanie. Dlatego jednym z najważniejszych działań przekrojowych powinien być wspólny system informacji i koordynacji, bez konieczności tworzenia od razu nowej jednostki administracyjnej. Skuteczność takiego rozwiązania będzie widoczna nie tyle w liczbie wydanych informatorów, ile w skracaniu czasu między zgłoszeniem potrzeby a rozpoczęciem odpowiedniego wsparcia.

4.10. Hierarchia potrzeb i zasada odpowiedzialnego programowania

W świetle dostępnych materiałów za priorytet pierwszej kolejności uznać należy stabilizację i elastyczne rozwijanie usług opiekuńczych, wsparcie dzieci i rodzin – w tym regularną ofertę czasu wolnego i poradnictwo – oraz organizację dostępności do rehabilitacji i usług specjalistycznych. Jest to wniosek zbieżności trzech rodzajów dowodów: wskazań ankietowych, świadczeń już wykonywanych przez GOPS i charakteru problemów ujawnianych w pomocy społecznej. Kolejność ta nie oznacza, że pozostałe obszary mają mniejszą wartość społeczną, lecz że ich skala lub model organizacyjny wymagają obecnie bardziej szczegółowej weryfikacji.

Drugim poziomem jest rozwój rozwiązań, których potrzeba wydaje się prawdopodobna, ale dla których brakuje dostatecznie precyzyjnej bazy: opieki wytchnieniowej, teleopieki, usług sąsiedzkich, wsparcia transportowego i zorganizowanych form aktywności seniorów. Takie usługi powinny być uruchamiane jako pilotaże o jasno określonej grupie odbiorców i kryteriach oceny. Trzeci poziom stanowią decyzje infrastrukturalne i organizacyjne, w tym ewentualne mieszkalnictwo ze wsparciem lub zmiana struktury organizacji usług; wymagają analizy wykonalności przed powstaniem zobowiązania finansowego.

Przyjęta hierarchia jest propozycją programową, a nie statystycznym rankingiem potrzeb wszystkich mieszkańców. Jej zasadność powinna zostać oceniona po konsultacjach z seniorami, osobami z niepełnosprawnościami, opiekunami i młodymi mieszkańcami. Wprowadzenie takiego etapu weryfikacji nie osłabia planu. Przeciwnie – zmniejsza ryzyko utrwalenia usług niedopasowanych do realnych warunków życia.

5. Plan deinstytucjonalizacji usług – część programowa

5.1. Logika interwencji, cel główny i cele szczegółowe

Część programowa stanowi konsekwencję diagnozy, nie zaś niezależny wykaz działań możliwych do sfinansowania ze środków zewnętrznych. Przyjęto logikę, zgodnie z którą zmiana społeczna rozpoczyna się od rozpoznania potrzeb osoby i jej środowiska, następnie wymaga usunięcia barier korzystania z istniejących zasobów, a dopiero tam, gdzie zasoby te okazują się niewystarczające, uruchomienia nowych form wsparcia. W takim ujęciu skuteczność LPDI nie zależy wyłącznie od liczby projektów ani wydatkowanych środków, lecz od tego, czy mieszkaniec uzyskuje pomoc adekwatną, dostępną i pozwalającą mu zachować możliwie największą samodzielność.

Cel główny:

Rozwój dostępnego, zintegrowanego i trwałego systemu usług społecznych w Gminie Sokolniki, opartego na pierwszeństwie wsparcia środowiskowego, podmiotowości mieszkańców i współdziałaniu instytucji publicznych, organizacji społecznych, podmiotów ekonomii społecznej oraz opiekunów nieformalnych.

Cele szczegółowe obejmują:

1) wzmacnianie możliwości niezależnego funkcjonowania osób starszych i osób z niepełnosprawnościami;
2) poprawę dostępności usług dla dzieci i rodzin;

3) stworzenie czytelnych ścieżek pomocy w kryzysach zdrowia psychicznego; rozwój profilaktyki utraty mieszkania i gotowości interwencyjnej;
4) ograniczanie barier uczestnictwa społecznego i aktywności zawodowej; a także
5) budowanie zdolności organizacyjnej gminy do koordynowania, zlecania i monitorowania usług społecznych.

Cele pozostają komplementarne i powinny być realizowane jako wzajemnie powiązane wiązki wsparcia.

Propozycje programowe podlegają czterem warunkom: rozpoznaniu rzeczywistych potrzeb i dostępności istniejących usług; sprawdzeniu możliwości kadrowych, terytorialnych i wykonawczych; ustaleniu źródeł pokrycia ewentualnych wydatków; oraz podjęciu odrębnych decyzji organizacyjnych i finansowych zgodnie z prawem. Wskazane kierunki nie stanowią harmonogramu obligatoryjnego ani katalogu gwarantowanych świadczeń. Ich niewdrożenie z powodu obiektywnych przeszkód powinno zostać opisane w ocenie Planu, z rozróżnieniem działań fakultatywnych i ustawowych obowiązków Gminy.

Zapisane w tabelach lata oznaczają jedynie orientacyjny horyzont możliwej analizy lub realizacji. Nie są terminami obowiązkowego uruchomienia danego działania. Podmioty wymienione jako partnerzy nie uzyskują na mocy LPDI nowego zadania ani obowiązku jego finansowania; współpraca wymaga stosownych uzgodnień i podstaw prawnych.

5.2. Obszar I. Osoby w kryzysie bezdomności i zagrożone bezdomnością

W Gminie Sokolniki nie odnotowano w 2025 r. skierowania osoby do schroniska, co uzasadnia ostrożność przy planowaniu nowej infrastruktury całodobowej. Nie oznacza to rezygnacji z tego obszaru. Podstawą interwencji powinno być rozpoznawanie zagrożeń przed utratą miejsca zamieszkania, a następnie zapewnienie szybkiej i skoordynowanej reakcji. Dla małej gminy ważniejsze od utrzymywania rozbudowanej placówki o niskim wykorzystaniu może być wiarygodne porozumienie ponadgminne i procedura działania w sytuacji nagłej.

W praktyce program powinien połączyć pomoc prawną i socjalną, działania dotyczące zadłużenia, wczesne rozpoznawanie konfliktu mieszkaniowego oraz dostęp do czasowego schronienia. Zasadne jest również sprawdzenie, czy istnieje grupa osób, które nie wymagają schroniska, lecz czasowego wsparcia w samodzielnym zamieszkiwaniu. Dopiero taka diagnoza powinna przesądzać o potrzebie korzystania z mieszkań treningowych lub wspomaganych i o formie współpracy z innymi samorządami.

Przedsięwzięcie	Horyzont	Realizacja i partnerzy	Możliwy rezultat / sposób jakościowej oceny
P1. Procedura wczesnego rozpoznawania zagrożenia utratą mieszkania i zadłużenia	2026–2027	GOPS, urząd, zarządcy lokali	Możliwość wcześniejszego rozpoznania problemów i uporządkowany sposób reagowania, o ile dostępne są zasoby.
P2. Utrzymanie gotowości zapewnienia schronienia poza gminą	2026–2030	GOPS, odpowiednia placówka	Zachowanie zgodnej z prawem gotowości zapewnienia schronienia osobom uprawnionym.

Przedsięwzięcie	Horyzont	Realizacja i partnerzy	Możliwy rezultat / sposób jakościowej oceny
P3. Poradnictwo socjalno-prawne i mediacyjne w sprawach mieszkaniowych	2027–2030	GOPS, prawnicy, PCPR	Dostępność poradnictwa zależnie od zgłaszanego zapotrzebowania oraz możliwości pozyskania specjalistów.
P4. Analiza potrzeb mieszkań treningowych / wspomaganych i modelu ponadgminnego	2027–2028	Urząd Gminy, GOPS, PCPR	Rozpoznanie zasadności współpracy ponadgminnej; decyzja zależna od wyników analizy.

Przewidywany rezultat społeczny obejmuje skrócenie czasu reakcji w kryzysie mieszkaniowym oraz zmniejszenie prawdopodobieństwa, że przejściowy problem ekonomiczny lub rodzinny doprowadzi do utraty miejsca zamieszkania. Z uwagi na niewielką skalę dotychczasowych interwencji podstawowymi miernikami będą czas i jakość działania systemu, a nie arbitralnie założona duża liczba odbiorców.

5.3. Obszar II. Osoby w kryzysie zdrowia psychicznego i ich rodziny

Lokalny system wsparcia psychologicznego wymaga potraktowania go jako elementu ochrony dobrostanu i funkcjonowania społecznego mieszkańców, a nie tylko interwencji podejmowanej w sytuacji ostrego kryzysu. W 2025 r. GOPS wykazał 62 konsultacje psychologiczne, co potwierdza funkcjonowanie usługi. Struktura zgłoszeń dowodzi znaczenia problemów dzieci i rodziców. Kierunek rozwojowy powinien obejmować stopniowe poszerzanie dostępności pomocy pierwszego kontaktu, współpracę z systemem ochrony zdrowia oraz wprowadzenie przejrzystych zasad kierowania osoby do odpowiedniego poziomu wsparcia.

Przy organizowaniu dyżurów niezbędne jest odróżnienie konsultacji krótkiej, poradnictwa rodzinnego, interwencji kryzysowej i długotrwałej terapii. Gmina może zapewniać informację, dostęp do poradnictwa i działania wspierające, lecz nie powinna deklarować świadczeń specjalistycznych, dla których nie ma odpowiednich kompetencji i podstaw organizacyjnych. Włączenie szkół, GOPS, poradni i podmiotów leczniczych pozwoli poprawić ciągłość wsparcia bez utożsamiania wszystkich form pomocy z jednym dyżurem psychologa.

Elementem deinstytucjonalizacji jest również przeciwdziałanie izolacji i stygmatyzacji osób przeżywających trudności psychiczne. Zaleca się działania edukacyjne kierowane do rodziców, opiekunów oraz mieszkańców, ale ich rezultaty powinny być oceniane nie tylko na podstawie frekwencji, lecz także zwiększenia wiedzy o dostępie do pomocy, poczucia bezpieczeństwa w korzystaniu z niej i satysfakcji z otrzymanego wsparcia.

Przedsięwzięcie	Horyzont	Realizacja i partnerzy	Możliwy rezultat / sposób jakościowej oceny
P1. Stopniowe zwiększanie dostępności poradnictwa psychologicznego i rodzinnego	2027–2030	GOPS, odpowiedni specjaliści	Możliwość lepszego dostępu do pierwszego kontaktu psychologicznego i poradnictwa rodzinnego, o ile pozyskane zostaną kadry i środki.
P2. Standard przekazywania do usług zdrowotnych i interwencji kryzysowej	2026–2027	GOPS, szkoły, PCPR, POZ, świadczeniodawcy	Czytelna ścieżka kierowania do dostępnej pomocy specjalistycznej i interwencji kryzysowej.

Przedsięwzięcie	Horyzont	Realizacja i partnerzy	Możliwy rezultat / sposób jakościowej oceny
P3. Grupy psychoedukacyjne i wsparcie rodzin oraz opiekunów	2027–2030	GOPS, NGO, specjaliści	Wzrost wiedzy o możliwości uzyskania wsparcia i ograniczanie stygmatyzacji.
P4. Przygotowanie kadry do wczesnego rozpoznawania potrzeb i kierowania	2026–2030	GOPS, szkoły, urząd	Dostosowanie współpracy szkół, GOPS i partnerów do rozpoznanych trudności.

5.4. Obszar III. Seniorzy i osoby potrzebujące wsparcia w codziennym funkcjonowaniu

Rozwój systemu wsparcia seniorów powinien opierać się na uznaniu różnorodności starości. Część mieszkańców potrzebuje przede wszystkim możliwości aktywności i podtrzymania relacji społecznych; inni wymagają sporadycznej pomocy w organizacji codziennych spraw; jeszcze inni potrzebują regularnych usług opiekuńczych i wieloaspektowego wsparcia rodziny. Ujednolicona oferta nie odpowie na wszystkie te potrzeby. Zasadne jest tworzenie modelu stopniowanej pomocy, który pozwala zwiększać intensywność usług wraz ze zmianą sytuacji funkcjonalnej osoby.

Na obecnym etapie kluczowym zasobem są usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania. Ich liczba godzin wzrosła w latach 2023–2025 przy zbliżonej liczbie użytkowników, co przemawia za jednoczesną oceną intensywności potrzeb dotychczasowych odbiorców i identyfikacją osób pozostających poza systemem. Rozszerzanie godzin nie powinno następować mechanicznie, bez rozpoznania stanu funkcjonalnego, zaangażowania rodziny i preferencji odbiorcy. W tym obszarze zaleca się prowadzenie indywidualnego planu wsparcia, okresowo aktualizowanego wspólnie z mieszkańcem i – za jego zgodą – osobami najbliższymi.

Istotnym uzupełnieniem jest opieka sąsiedzka i wolontariat, jednak ich funkcji nie wolno mylić ze świadczeniami wymagającymi specjalistycznego przygotowania. Pomoc sąsiedzka może wspierać kontakt z otoczeniem, drobne czynności i bezpieczeństwo społeczne, lecz nie powinna zastępować profesjonalnej opieki tam, gdzie charakter potrzeb jej wymaga. Rozwijanie tej formy wymaga standardów doboru i przygotowania osób wspierających, odpowiedzialności za jakość oraz jasnych granic wykonywanych czynności.

Równoległym kierunkiem jest wsparcie opiekunów rodzinnych. Opieka wytchnieniowa, poradnictwo i szkolenia mogą ograniczać ryzyko przeciążenia, ale ich uruchomienie powinno następować na podstawie rozmów z opiekunami i rozpoznania rzeczywistych form odciążenia. Należy także uwzględnić możliwość transportu do usług oraz pilotaż teleopieki wśród tych osób, u których rozwiązanie to zwiększy bezpieczeństwo, a nie stanie się substytutem kontaktów międzyludzkich.

Przedsięwzięcie	Horyzont	Realizacja i partnerzy	Możliwy rezultat / sposób jakościowej oceny
P1. Rozbudowa usług opiekuńczych według ocen indywidualnych	2027–2030	GOPS, kadra opiekuńcza	Ewentualne poszerzenie dostępu do opieki domowej odpowiednio do indywidualnych potrzeb i rzeczywistych możliwości.
P2. Pilotaż usług sąsiedzkich i rozpoznawania osamotnienia	2027–2030	GOPS, sołtysi, NGO	Rozpoznanie i ewentualne rozwijanie bezpiecznych form wsparcia sąsiedzkiego.

Przedsięwzięcie	Horyzont	Realizacja i partnerzy	Możliwy rezultat / sposób jakościowej oceny
P3. Regularna oferta społecznej aktywności seniorów w dostępnych lokalach	2027–2030	Gmina, placówki kultury, NGO	Możliwość wsparcia rodzin i opiekunów nieformalnych, zależnie od programów i kadr.
P4. Transport wspomagany i pilotaż teleopieki	2027–2030	Gmina, GOPS, partnerzy	Lepsze rozeznanie barier transportowych i dostępności świadczeń.
P5. Rozpoznanie i pilotaż wsparcia dla opiekunów nieformalnych	2027–2030	GOPS, odpowiedni wykonawcy	Sprawdzenie przydatności teleopieki w indywidualnych sytuacjach.

Zakładanym rezultatem jest dłuższe utrzymanie możliwości funkcjonowania w zwykłym środowisku życia, ograniczanie skutków izolacji oraz zmniejszanie obciążenia rodzin. Nie należy utożsamiać tego rezultatu z gwarantowanym spadkiem liczby skierowań do DPS. Ocenie powinny podlegać również bezpieczeństwo, samodzielność, jakość kontaktów społecznych i subiektywne poczucie dobrostanu odbiorców.

5.5. Obszar IV. Osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie

Podstawą rozwoju wsparcia jest przejście od logiki świadczenia przypisanego do orzeczenia ku indywidualnemu rozpoznaniu warunków niezależnego życia. Wyniki badania wskazują przede wszystkim na trudność w korzystaniu z rehabilitacji i usług specjalistycznych. Odpowiedź programowa nie może więc sprowadzać się do jednej nowej formy świadczenia. Należy połączyć asystencję osobistą, możliwość dojazdu, poradnictwo, usuwanie barier i współdziałanie ze świadczeniodawcami zdrowotnymi. Każdy z tych elementów realizuje inną funkcję, ale dopiero łącznie może istotnie poprawić dostępność.

Gmina rozpoczęła przygotowania do uczestnictwa w programie asystencji osobistej w edycji 2026, dlatego LPDI nie powinien przyjmować bez dodatkowej weryfikacji liczby użytkowników AOON za rok 2025. Harmonogram zakłada analizę rezultatów pierwszej edycji oraz rozszerzanie zasięgu w miarę potwierdzonego zapotrzebowania i dostępnych środków. Celem asystencji jest wspieranie możliwości decydowania i uczestnictwa osoby, a nie jedynie wykonywanie czynności opiekuńczych.

Równolegle rekomenduje się rozpoznanie opiekunów wymagających okresowego zastępstwa oraz podjęcie współpracy z PCPR i właściwymi specjalistami w zakresie informacji o PFRON, sprzęcie wspomagającym i dostosowaniu otoczenia. W dłuższej perspektywie miarą efektywności usług powinno być nie tylko zrealizowanie godzin, lecz także możliwość korzystania z edukacji, rehabilitacji, pracy i relacji społecznych w stopniu odpowiadającym preferencjom odbiorcy.

Przedsięwzięcie	Horyzont	Realizacja i partnerzy	Możliwy rezultat / sposób jakościowej oceny
P1. Rozwój asystencji osobistej w modelu indywidualnym	2026–2030	GOPS, wykonawcy, Fundusz Solidarnościowy	Podejmowanie starań o dostępność asystencji w granicach programów i możliwości organizacyjnych.
P2. Ułatwienie dostępu do rehabilitacji i specjalistów	2027–2030	Gmina, GOPS, PCPR, świadczeniodawcy	Poprawa informacji o rehabilitacji, instrumentach PFRON i dostępnych świadczeniodawcach.

Przedsięwzięcie	Horyzont	Realizacja i partnerzy	Możliwy rezultat / sposób jakościowej oceny
P3. Rozpoznanie i pilotaż opieki wytchnieniowej	2027–2030	GOPS, kwalifikowani usługodawcy	Ułatwianie korzystania z usług ponadgminnych w miarę możliwości transportowych.
P4. Poradnictwo PFRON, sprzęt i likwidacja barier	2026–2030	GOPS, PCPR, NGO	Rozpoznawanie potrzeb opiekunów i możliwości form wsparcia wytchnieniowego.

5.6. Obszar V. Wsparcie dziecka i rodziny

Potrzeby dzieci i rodzin w Sokolnikach są jednym z najlepiej udokumentowanych obszarów rozwojowych, ponieważ ujawniły się zarówno w badaniu ogólnym, jak i w odrębnej ankiecie edukacyjnej. Szczególne znaczenie mają możliwość uczestnictwa dzieci w regularnych zajęciach pozaszkolnych, profilaktyka przemocy rówieśniczej i cyfrowej, dostęp do wsparcia psychologiczno-pedagogicznego oraz pomoc rodzicom w trudnościach wychowawczych. Te obszary nie powinny być projektowane jako odrębne, niepowiązane akcje. Należy stworzyć spójną ofertę środowiskową, której intensywność jest dostosowana do potrzeb uczestnika i która pozwala na wczesne przekazywanie do pomocy specjalistycznej.

Pierwszy poziom proponowanego modelu obejmuje otwarte zajęcia pozaszkolne i wakacyjne rozwijające zainteresowania, kompetencje społeczne i relacje rówieśnicze. Drugi stanowi dostęp do konsultacji specjalistycznych i pracy z rodziną, zaś trzeci – intensywniejsze wsparcie rodzin przeżywających trudności, z wykorzystaniem asystentury, pracy socjalnej i współpracy powiatowej. Podział ten nie ma tworzyć nowych kategorii beneficjentów, lecz zapobiegać stygmatyzacji i zapewnić możliwość korzystania z usług przed wystąpieniem zaawansowanego kryzysu.

W realizacji programu kluczowe znaczenie ma wybór lokalizacji i godzin. Wykorzystanie szkół, pomieszczeń kultury i zasobów sołeckich powinno być poprzedzone analizą dostępności, bezpieczeństwa i możliwości transportu. Zajęcia muszą być regularne, a nie jedynie deklarowane w kalendarzu wydarzeń. Należy określić liczbę rzeczywistych uczestników, częstotliwość ich udziału, kwalifikacje prowadzących, zadowolenie dzieci i opiekunów oraz zakres współpracy z poradnictwem psychologicznym.

Działania dla rodziców i opiekunów powinny respektować zasadę wspierania rodziny, a nie zastępowania jej w wykonywaniu funkcji wychowawczych. Wczesna pomoc, poradnictwo i asystentura powinny wzmacniać kompetencje i sprawczość rodziców. Gmina powinna jednocześnie zagwarantować właściwy tryb reagowania w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa dziecka i współdziałania z instytucjami odpowiedzialnymi za ochronę jego praw.

Przedsięwzięcie	Horyzont	Realizacja i partnerzy	Możliwy rezultat / sposób jakościowej oceny
P1. Stała oferta środowiskowa dla dzieci i młodzieży	2027–2030	Gmina, szkoły, instytucje kultury, NGO	Możliwość rozwijania regularnych zajęć środowiskowych stosownie do zapotrzebowania i dostępnej kadry.
P2. Dostępne popołudniami dyżury psychologa, logopedy i specjalistów	2027–2030	GOPS, szkoły, odpowiedni specjaliści	Rozważenie poszerzenia poradnictwa, jeśli pozwalają na to środki i dostępność specjalistów.

Przedsięwzięcie	Horyzont	Realizacja i partnerzy	Możliwy rezultat / sposób jakościowej oceny
P3. Program zajęć i opieki podczas ferii, wakacji oraz dni wolnych	2027–2030	Gmina, szkoły, NGO	Oferta w okresach wolnych od nauki — do rozważenia zależnie od możliwości lokalowych, organizacyjnych i finansowych.
P4. Kontynuacja i jakościowe wzmacnianie asystentury rodziny	2026–2030	GOPS, szkoły, PCPR	Zapewnianie wsparcia rodzinom zgodnie z odrębnymi przepisami i możliwościami organizacyjnymi.
P5. Profilaktyka przemocy rówieśniczej i zagrożeń cyfrowych	2027–2030	Szkoły, specjaliści, NGO	Możliwość realizowania działań profilaktycznych z uwzględnieniem potrzeb szkół i rodzin.

5.7. Obszar VI. Osoby zagrożone wykluczeniem społecznym oraz reintegracja

Rozwój usług społecznych nie może koncentrować się wyłącznie na opiece. Deinstytucjonalizacja obejmuje również wspieranie uczestnictwa osób, które z powodu bezrobocia, długotrwałej choroby, ubóstwa, izolacji czy doświadczenia kryzysu utraciły dostęp do ważnych ról społecznych. W danych GOPS widoczne są rodziny korzystające ze wsparcia ze względu na bezrobocie i niepełnosprawność. Badanie mieszkańców pokazuje ponadto niski poziom deklarowanego poczucia wpływu na sprawy lokalne. Oba te wymiary wskazują na potrzebę rozwijania uczestnictwa społecznego, choć nie opisują tej samej populacji.

Zasadniczym kierunkiem powinno być tworzenie lokalnej ścieżki reintegracji społeczno-zawodowej we współpracy z PUP, PCPR i właściwymi podmiotami ekonomii społecznej. Może ona obejmować rozpoznanie barier, trening umiejętności, doradztwo, wsparcie w opiece nad osobami zależnymi oraz kontakt z pracodawcami. Korzystanie z instrumentów przewidzianych w ustawie o zatrudnieniu socjalnym, w tym współpraca z CIS lub KIS, powinno być poprzedzone oceną dostępności rzeczywistych podmiotów i zapotrzebowania uczestników; nie należy wpisywać tworzenia samodzielnego CIS jako celu bez diagnozy liczby osób, kadr i kosztów.

Włączenie organizacji pozarządowych i PES do świadczenia usług powinno równocześnie wzmacniać lokalny rynek usług społecznych. Możliwość finansowania poprzez zlecanie zadania publicznego lub zakup usługi wymaga przygotowania standardu, opisu potrzeb mieszkańców, kryteriów jakości i sposobu rozliczania. Program „Premia Społeczna” może być potencjalnym wsparciem wdrożenia części usług, ale nie zastąpi długofalowej odpowiedzialności samorządu za ich utrzymanie.

Przedsięwzięcie	Horyzont	Realizacja i partnerzy	Możliwy rezultat / sposób jakościowej oceny
P1. Partnerstwo lokalnej aktywizacji i mapa dostępnych form reintegracji	2026–2027	Gmina, GOPS, PUP, PCPR, NGO, PES	Lepsze rozeznanie możliwości współpracy w zakresie reintegracji.
P2. Cykle reintegracji i treningu umiejętności społecznych	2027–2030	GOPS, PUP, właściwe podmioty	Ewentualna realizacja działań dopasowanych do potrzeb zainteresowanych i dostępności wykonawców.

Przedsięwzięcie	Horyzont	Realizacja i partnerzy	Możliwy rezultat / sposób jakościowej oceny
P3. Pilotaż zlecenia usługi społecznej NGO/PES	2027–2029	Gmina, GOPS, wykonawcy	Możliwość przetestowania współpracy z NGO/PES, wyłącznie po potwierdzeniu zdolności wykonawczej i finansowania.
P4. Lokalne inicjatywy sąsiedzkie i konsultacje terenowe	2027–2030	Gmina, sołtysi, organizacje	Rozwijanie aktywności sąsiedzkiej w zależności od inicjatywy mieszkańców i zasobów.

5.8. Warunki instytucjonalne wdrażania: koordynacja, kadry i jakość

Najbardziej zaawansowany plan usług nie będzie skuteczny bez określenia odpowiedzialności instytucjonalnej. Zaleca się powołanie koordynatora LPDI i zespołu wdrożeniowego obejmującego przedstawicieli urzędu, GOPS, jednostek oświatowych i kultury, a w charakterze partnerów konsultacyjnych również organizacje społeczne i reprezentantów użytkowników usług. Zadaniem zespołu powinno być nie tylko sprawozdawanie liczby działań, ale organizowanie wymiany informacji o potrzebach, uruchamianie usług i ocenianie ich faktycznej dostępności.

Szczególną uwagę należy poświęcić obciążeniu kadry. Rozwój usług oznacza zwiększenie liczby kontaktów, nadzoru, dokumentacji i zadań organizacyjnych. Bez wyodrębnienia funkcji koordynacyjnych istnieje ryzyko przeniesienia nowych obowiązków na pracowników, którzy już realizują wymagające zadania ustawowe. Plan zakłada więc etapowanie uruchamiania usług, ocenę realnych zasobów pracy oraz wykorzystanie wykonawców zewnętrznych tylko tam, gdzie umożliwia to utrzymanie jakości i ciągłości.

Standard jakości powinien obejmować procedurę pierwszego kontaktu, ocenę potrzeb, informację o prawach odbiorcy, uzgodnienie zakresu wsparcia, poufność, dostępność skargi, monitorowanie regularności wykonywania usług oraz sposób reagowania na ich przerwanie. W przypadku usług o charakterze opiekuńczym i asystenckim szczególne znaczenie ma stabilność relacji i poszanowanie autonomii. W przypadku zajęć środowiskowych konieczna jest troska o bezpieczeństwo dzieci, jakość kadry i dostępność dla mieszkańców poszczególnych miejscowości.

Działanie systemowe	Pierwszy rezultat	Odpowiedzialność / termin
Koordynowanie rozpoznawania potrzeb w dotychczasowej strukturze GOPS	Spójniejsza wymiana informacji w ramach istniejących kompetencji	GOPS / Urząd Gminy; w miarę możliwości
Porządkowanie informacji o dostępnych usługach	Czytelniejsze kierowanie mieszkańców do właściwych instytucji	GOPS i partnerzy; zależnie od zasobów
Ewentualne uzgodnienie standardów i jakości współpracy	Wspólne rozumienie zakresu usług, gdy zostaną uruchomione	GOPS, wykonawcy; przy realizacji usługi
Możliwość uzupełnienia diagnozy o niedoreprezentowane grupy	Lepsze rozpoznanie faktycznych potrzeb	Gmina / GOPS; w miarę możliwości
Okresowa ocena skuteczności dotychczasowej koordynacji w GOPS	Możliwe usprawnienia organizacyjne bez obowiązku zmiany formy jednostki	GOPS / Urząd Gminy; fakultatywnie

6. Analiza kosztów realizacji planu i harmonogram wdrażania

6.1. Dotychczasowe wydatki jako element diagnozy, nie prognoza budżetowa

Dane dotyczące wydatków poniesionych w latach ubiegłych są elementem rozpoznania funkcjonowania lokalnego systemu wsparcia. Ich znaczenie jest wyłącznie diagnostyczne: pozwalają scharakteryzować istniejące zadania oraz ograniczenia organizacyjne Gminy. Nie stanowią punktu wyjścia do automatycznego wyznaczania przyszłych nakładów ani nie oznaczają deklaracji finansowania nowych usług przez cały horyzont Planu.

Sprawozdanie GOPS za 2025 r. zawiera informacje o rzeczywistych wydatkach na usługi opiekuńcze, odpłatność za pobyt w DPS i funkcjonowanie Ośrodka. Dane te służą opisowi systemu istniejącego w roku bazowym. Nakłady wynikające z realizacji obowiązków ustawowych należy odróżniać od wydatków na ewentualny rozwój fakultatywnych usług środowiskowych. Planu nie należy odczytywać jako zapowiedzi wzrostu którejkolwiek z tych kategorii wydatków.

Ocena racjonalności ewentualnego przedsięwzięcia wymaga odrębnego oszacowania jego kosztów dopiero na etapie przygotowania konkretnej decyzji, z uwzględnieniem aktualnych cen, rodzaju usługi, kadry, dojazdów, standardu jakości oraz źródła finansowania. Niniejszy Plan nie zawiera takich kalkulacji ani przedziałów nakładów, ponieważ nie przesądzono zakresu, terminu lub sposobu świadczenia postulowanych usług. Źródło informacji o wydatkach poniesionych: Sprawozdanie z działalności GOPS w Sokolnikach za 2025 r. Dane historyczne nie są limitami ani prognozą wydatków na realizację LPDI.

6.2. Zasada niewykazywania prognoz kosztowych i elastyczności budżetowej

Gmina Sokolniki celowo nie określa na poziomie niniejszego dokumentu szacunkowych kosztów wdrożenia poszczególnych kierunków ani wariantów finansowych na lata 2026–2030. Zrezygnowano z modelowania minimalnych i rozszerzonych nakładów, ponieważ wobec niepewności co do dostępności dofinansowania, stawek usługodawców, zasobów kadrowych i rzeczywistego popytu takie wyliczenia mogłyby być mylnie interpretowane jako deklaracja nowych zobowiązań. Postulowane działania pozostają kierunkami ewentualnego rozwoju, a nie przedsięwzięciami o przyjętej wartości budżetowej.

Podjęcie próby realizacji działania fakultatywnego jest każdorazowo uzależnione od bieżącej sytuacji finansowej Gminy w danym roku budżetowym, dostępności środków zewnętrznych, kwalifikowalności przedsięwzięcia, zdolności wykonawców i odrębnych decyzji właściwych organów. Priorytetem pozostaje zapewnienie realizacji ustawowych zadań obligatoryjnych. Sam fakt ujęcia rozwiązania w LPDI nie jest podstawą do wpisania nakładów do uchwały budżetowej ani wieloletniej prognozy finansowej.

Jeżeli Gmina podejmie decyzję o przygotowaniu konkretnej usługi, zakres i koszt przedsięwzięcia zostaną ustalone w osobnym postępowaniu organizacyjnym, finansowym i — w razie potrzeby — zamówieniowym. Niepowodzenie w pozyskaniu dotacji, brak zabezpieczenia środków własnych albo niemożność zatrudnienia kompetentnego wykonawcy mogą uzasadniać rezygnację z fakultatywnego przedsięwzięcia w danym okresie. Nie narusza to obowiązku wykonania świadczeń i działań, których zapewnienie wynika bezpośrednio z ustawy.

6.3. Kryteria oceny racjonalności ewentualnych działań

Racjonalność podejmowania kolejnych działań należy rozpatrywać łącznie w wymiarze społecznym, organizacyjnym i finansowym. Sama relacja kosztów do liczby potencjalnych uczestników nie przesądza o wartości usługi: znaczenie mają również potrzeby osób, dostępność terytorialna, zdolność do zachowania samodzielności i bezpieczeństwa oraz możliwość utrzymania odpowiedniej jakości. Na poziomie Planu przyjmuje się jakościowe kryteria rozpoznania wykonalności, bez ustalania progów ilościowych lub nakładów budżetowych.

Przed rozpoczęciem konkretnej inicjatywy Gmina może ocenić w szczególności: źródło i skalę udokumentowanego zapotrzebowania, zakres dopuszczalny na mocy przepisów, dostępność profesjonalnej kadry, logistykę świadczenia usług na obszarze poszczególnych sołectw, gotowość współpracy z NGO/PES lub podmiotami ponadgminnymi oraz dostępność finansowania. Wynik takiej analizy może uzasadniać rozpoczęcie, zmianę, odroczenie lub odstąpienie od działania fakultatywnego.

6.4. Orientacyjna sekwencja rozważanych działań, bez terminów obligatoryjnych

Poniższe etapy wyznaczają jedynie możliwą kolejność rozważań organizacyjnych w horyzoncie 2026–2030. Nie stanowią kalendarza obowiązkowej realizacji, nie przesądzają daty uruchomienia usług ani nie zobowiązują do utworzenia odrębnych struktur. Każdy etap może zostać przełożony, zmieniony albo pominięty z przyczyn finansowych, kadrowych, logistycznych lub ze względu na brak potwierdzonego zapotrzebowania, z zachowaniem ustawowych obowiązków Gminy.

Etap	Potencjalny okres rozważenia	Zakres prac	Warunek podjęcia odrębnej decyzji
Weryfikacja i uzupełnianie diagnozy	2026	Rozeznanie potrzeb, dostępności istniejących usług i warunków kadrowych w ramach GOPS	Dostępna kadra i możliwość przeprowadzenia rozpoznania
Ewentualne pilotaże środowiskowe	2027	Rozważenie poradnictwa, zajęć, pomocy sąsiedzkiej lub transportu	Potwierdzenie zapotrzebowania, wykonawcy i finansowania
Rozważenie kontynuacji wybranych rozwiązań	2028	Ocena dostępności opieki, asystencji i współpracy NGO/PES; koordynacja przez GOPS	Ocena wykonalności i odrębne rozstrzygnięcia
Ewentualne usprawnienia jakościowe	2029	Wymiana informacji i jakość współpracy jednostek	Możliwości organizacyjne i brak kolizji z zadaniami obligatoryjnymi
Podsumowanie i ponowna ocena potrzeb	2030	Opis doświadczeń, przeszkód i możliwości kolejnej perspektywy	Dane dostępne w istniejącej sprawozdawczości

7. Źródła finansowania i współpraca z organizacjami społecznymi

7.1. Montaż finansowy i ryzyka trwałości

Realizacja ustawowych zadań Gminy odbywa się na zasadach i w granicach wynikających z obowiązujących przepisów oraz aktów finansowych. Ewentualny rozwój fakultatywnych usług środowiskowych może być rozważany przy uwzględnieniu budżetu Gminy i dostępnych w danym czasie instrumentów pozabudżetowych. Potencjalne możliwości stanowią m.in. Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2021–2027, FERS 2021–2027, Fundusz Solidarnościowy, PFRON oraz właściwe programy krajowe i regionalne. Wymienienie instrumentu finansowego oznacza wyłącznie możliwość sprawdzenia jego warunków, nie zaś obowiązek aplikowania, uzyskania dotacji lub zapewnienia wkładu własnego.

Dostępność środków zewnętrznych jest niepewna i zależy od naborów, zasad kwalifikowalności, decyzji instytucji zarządzających, poziomu wkładu własnego oraz warunków trwałości. Brak takich środków, przy jednoczesnym braku możliwości finansowania przedsięwzięcia z budżetu Gminy, stanowi obiektywną przeszkodę w podjęciu postulowanego działania fakultatywnego. Pierwszeństwo finansowania zadań obowiązkowych wynika z odpowiednich ustaw i nie może być uchylone postanowieniami LPDI.

Możliwe źródło	Zakres zastosowania	Warunek wykorzystania
Budżet Gminy Sokolniki	Zadania obligatoryjne, wkład własny, trwałość	Ujęcie w planowaniu rocznym i WPF, analiza rzeczywistego kosztu
Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2021–2027	Rozwój usług środowiskowych, dostępność, aktywizacja	Zgodność z właściwym konkursem i zasadami FEŁ
FERS 2021–2027	Instrumenty systemowe, kompetencje, możliwe zlecanie usług PES	Aktualna kwalifikowalność i dokumentacja projektowa
Fundusz Solidarnościowy	Asystencja osobista i możliwa opieka wytchnieniowa	Zasady corocznych edycji programów i poziom dofinansowania
PFRON, instrumenty powiatowe	Dostępność, sprzęt, rehabilitacja, wsparcie OzN	Zakres zadań i kompetencje właściwej jednostki
Środki NGO/PES i partnerstw	Zajęcia, integracja, usługi zlecone	Standard jakości, legalny tryb zlecenia i zdolność wykonawcy

Źródło: Ogólnopolskie wytyczne LPDI; Regionalny Plan dla Województwa Łódzkiego; ROPS Poznań, „Źródła finansowania lokalnych planów deinstytucjonalizacji, usług społecznych i zlecania ich PES/PS", 2026.

7.2. Model współpracy z NGO i podmiotami ekonomii społecznej

Współpraca z sektorem społecznym powinna rozpoczynać się na etapie planowania potrzeb, a nie dopiero w dniu ogłoszenia konkursu. Partnerzy mogą dysponować rozpoznaniem środowiska, wiedzą o barierach dostępu i zaufaniem określonych grup mieszkańców. Ich udział pozwala projektować usługi adekwatniejsze, jednak nie zwalnia samorządu z odpowiedzialności za standardy, dostępność i kontrolę środków publicznych. W szczególności nie należy utożsamiać powierzenia zadania podmiotowi zewnętrznemu z przekazaniem odpowiedzialności za odbiorcę usługi.

Zasadne jest rozpoczęcie od usług, które odpowiadają realnym kompetencjom i skali lokalnych organizacji: animacji społecznej, zajęć dla dzieci, działań międzypokoleniowych, wsparcia sąsiedzkiego i informacji. Usługi wymagające specjalistycznych kwalifikacji i ciągłości, np. opiekuńcze lub terapeutyczne, powinny być zlecane wyłącznie wykonawcom zdolnym do zachowania odpowiedniego standardu. Proponuje się etap: rozpoznanie potencjału – wspólne określenie usługi – pilotaż – ocena jakości – decyzja o rozszerzeniu.

W systemie prawnym istnieją różne instrumenty finansowania i zlecania usług, w tym powierzenie zadania publicznego, zakup usługi oraz możliwości zlecania usług wynikające z ustawy o ekonomii społecznej. W LPDI rekomenduje się dobór trybu do rodzaju i trwałości usługi, nie zaś przyjmowanie jednej procedury dla wszystkich zadań. Szczególnie ważne jest uprzednie rozpoznanie, kto będzie odpowiadał za kontynuację usługi po zakończeniu ewentualnego grantu.

8. Koordynacja w strukturze GOPS, monitoring jakościowy i ocena uwarunkowań realizacji

8.1. Organizacja koordynacji w istniejących strukturach

Koordynacja usług społecznych pozostaje w strukturach istniejących — w szczególności Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sokolnikach — przy współpracy z Urzędem Gminy oraz właściwymi jednostkami i partnerami. Niniejszy Plan nie zobowiązuje Gminy do przekształcenia GOPS w Centrum Usług Społecznych, tworzenia dodatkowych etatów ani powoływania nowej jednostki. Jeżeli pozwolą na to zasoby, GOPS może prowadzić podstawowe uzgodnienia organizacyjne i informacyjne w ramach swoich kompetencji. Przypisanie w Planie roli koordynacyjnej nie zmienia ustawowego podziału odpowiedzialności ani zakresu obowiązków poszczególnych jednostek.

Monitoring LPDI powinien koncentrować się na opisie dostępności i jakości usług, doświadczeń mieszkańców oraz warunków ich ewentualnego rozwijania. W ujęciu strategicznym Gmina świadomie rezygnuje z ustalenia obligatoryjnych ilościowych wskaźników rezultatu i produktu, docelowych wolumenów godzin oraz terminowych progów realizacji. Informacje o rzeczywiście udzielonym wsparciu mogą być nadal wykazywane w sprawozdaniach wymaganych przez prawo; nie stają się przez to celami ilościowymi LPDI.

8.2. Jakościowe kryteria oceny, bez docelowych wartości liczbowych

Ocena Planu polegać będzie na okresowym udokumentowaniu działań podjętych lub rozważonych, przyczyn odstąpienia od rozwiązań fakultatywnych oraz dostrzeganych zmian w dostępności wsparcia. Nie wyznacza się obowiązkowej liczby beneficjentów, godzin świadczeń, nowych form usług ani narzuconego poziomu satysfakcji. Do oceny można wykorzystywać istniejącą sprawozdawczość, jakościowe opinie użytkowników oraz informacje o ograniczeniach kadrowych i logistycznych.

Obszar obserwacji	Kryterium jakościowej oceny	Możliwe źródło informacji
Dostęp do opieki domowej	Czy zakres dostępnej pomocy odpowiada rozpoznanym potrzebom osób?	Ewidencja GOPS i rozmowy środowiskowe
Pomoc specjalistyczna i zdrowie psychiczne	Czy mieszkaniec otrzymuje zrozumiałą informację i adekwatne skierowanie?	Informacje GOPS, szkół i partnerów
Wsparcie rodzin oraz dzieci i młodzieży	Czy proponowane działania są użyteczne i dostępne w realnych warunkach życia rodzin?	Konsultacje i sprawozdania instytucji
Osoby z niepełnosprawnościami	Czy usuwane są rozpoznane bariery w samodzielnym funkcjonowaniu?	Informacja zwrotna i dokumentacja właściwych programów
Dostępność międzysołecka	Jakie ograniczenia dojazdowe utrudniają uruchomienie lub korzystanie z usług?	Rozeznanie transportowe i informacje realizatorów
Kadry i wykonawcy	Czy można pozyskać pracowników i wykonawców o wymaganych kompetencjach?	Rozeznania rynku, dokumentacja prób pozyskania personelu
Finanse	Czy przedsięwzięcie ma dostępne i zgodne z prawem źródło finansowania?	Dane budżetowe i wyniki naborów zewnętrznych
Koordynacja w GOPS	Czy współdziałanie instytucji ułatwia mieszkańcom uzyskanie informacji?	Opis praktyk i zgłaszanych trudności

8.3. Opisowa ocena realizacji i aktualizacja kierunków

Ocena może wykorzystywać informacje pochodzące z prowadzonej już sprawozdawczości oraz uzasadnienia decyzji organizacyjnych. Gdy Gmina nie podejmie fakultatywnego przedsięwzięcia, należy wskazać właściwą przyczynę, np. brak środków, brak zainteresowania, niemożność pozyskania wykonawcy, przeszkody dojazdowe albo zmianę potrzeb społecznych. Nie sporządza się na podstawie LPDI zestawień „niewykonanych minimów", ponieważ takich minimów dokument nie ustanawia.

W miarę możliwości organizacyjnych pożądane jest pozyskiwanie opinii osób korzystających z pomocy i ich opiekunów. Forma, częstotliwość i zakres tego rozpoznania pozostają do ustalenia przez GOPS, z uwzględnieniem ochrony danych i obciążenia kadrowego. Ocena ma służyć doskonaleniu istniejących usług, nie zaś wykazywaniu realizacji arbitralnych norm ilościowych.

Ocena śródokresowa lub końcowa może zostać przeprowadzona w zakresie, na jaki pozwalają dostępne dane i zasoby organizacyjne. W przypadku zmiany warunków finansowych, prawnych, kadrowych lub społecznych Gmina może zmodyfikować katalog rekomendacji. Brak uruchomienia działania fakultatywnego nie

jest sam przez się równoznaczny z naruszeniem LPDI; ocenę zgodności z przepisami prawa należy jednak prowadzić odrębnie w odniesieniu do obowiązków ustawowych.

Ryzyko wdrożeniowe	Możliwa konsekwencja	Mechanizm ograniczenia
Niedobór kadry opiekuńczej i specjalistycznej	Możliwość odroczenia fakultatywnych usług	Dokumentowanie rozeznania rynku i prób pozyskania wykonawców; odrębna ocena zadań ustawowych
Brak trwałości dofinansowania	Brak możliwości uruchomienia albo kontynuacji działania fakultatywnego	Weryfikacja środków i programów; decyzje zależne od finansowania
Nierówność terytorialna	Ograniczona dostępność w części sołectw	Ocena dojazdu i możliwości wykonawców przed podjęciem nowej usługi
Słaba reprezentacja odbiorców	Ryzyko nieuwzględnienia rzeczywistych preferencji	Rozmowy środowiskowe w miarę posiadanych zasobów
Niespójne dane i definicje	Ograniczenie jakości danych porównawczych	Rozróżnianie danych historycznych od propozycji, opisowe informacje zamiast celów liczbowych

8.4. Charakter prawny Planu i granice odpowiedzialności za kierunki fakultatywne

Kierunkowy i intencyjny charakter LPDI. Niniejszy Plan nie jest aktem prawa miejscowego, nie ustanawia powszechnie obowiązujących norm, nie jest samodzielną podstawą przyznania świadczeń ani nie stanowi przyrzeczenia udostępnienia konkretnej usługi. Z samego zamieszczenia rekomendacji w Planie nie powstaje po stronie mieszkańca roszczenie o jej uruchomienie, miejsce w programie lub świadczenie określonego wolumenu godzin. Uprawnienia do świadczeń wynikające z ustaw pozostają jednak nienaruszone; ich realizacji nie można uzależniać wyłącznie od postanowień LPDI ani wyłączać na jego podstawie.

Warunki finansowe i pierwszeństwo zadań obowiązkowych.

Podejmowanie działań rozwojowych niewynikających z bezwzględnego obowiązku ustawowego zależy od możliwości finansowych Gminy w danym roku budżetowym oraz dostępności dofinansowania zewnętrznego, legalnych form zamówienia i organizacji usługi. Podstawowe pierwszeństwo w gospodarowaniu środkami publicznymi zachowuje realizacja zadań obowiązkowych określonych w przepisach prawa. LPDI nie kreuje odrębnego tytułu wydatkowego, zobowiązania wieloletniego ani obowiązku zapewnienia wkładu własnego do projektów.

Bariery kadrowe i wykonawcze.

Brak personelu o wymaganych kwalifikacjach, brak ofert wykonawców lub niewystarczająca zdolność lokalnych organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej do realizacji usług mogą stanowić obiektywne przeszkody w uruchomieniu kierunku fakultatywnego. Udokumentowane rozeznanie rynku, próby naboru i rozważenie rozwiązań alternatywnych należy ujmować w opisowej ocenie realizacji Planu. Taki stan nie jest traktowany jako niewykonanie ustanowionego w LPDI celu ilościowego, gdyż Plan nie zawiera obowiązkowych celów tego rodzaju. Nie oznacza to zwolnienia Gminy lub GOPS z obowiązków wynikających z odrębnych ustaw.

Bariery terytorialne i logistyczne.

Uruchamianie fakultatywnych usług w poszczególnych sołectwach zależy od rzeczywistych możliwości dojazdowych, organizacyjnych i kadrowych wykonawców oraz od warunków finansowania. Niemożność zapewnienia usługi w określonej lokalizacji może uzasadniać zmianę formuły świadczenia, współpracę ponadgminną, odroczenie albo odstąpienie od przedsięwzięcia fakultatywnego. W każdym przypadku obowiązują ustawowe zasady równego traktowania i wykonywania zadań publicznych.

Zasady przyznawania usług i świadczeń.

Dostęp do pomocy podlega odpowiednim przepisom powszechnie obowiązującego prawa, aktom prawa miejscowego, decyzjom i innym rozstrzygnięciom podejmowanym we właściwym trybie, a w odniesieniu do programów fakultatywnych — regulaminom lub zasadom uczestnictwa przyjętym na prawidłowej podstawie prawnej. Regulamin GOPS nie może uchylać ustawowych uprawnień ani obowiązków. Realizacja świadczeń przewidzianych w ustawach jest rozpatrywana niezależnie od tego, czy dane działanie wskazano w niniejszym Planie.

Granice znaczenia klauzul.

Postanowienia dotyczące elastyczności i obiektywnych przeszkód służą prawidłowej interpretacji intencyjnego charakteru LPDI i dokumentowaniu przyczyn nierealizowania fakultatywnych kierunków. Nie wyłączają one odpowiedzialności przewidzianej w ustawach ani kompetencji organów nadzoru i kontroli; nie zastępują też oceny legalności działań Gminy lub GOPS w konkretnym stanie faktycznym.

9. Wnioski i rekomendacje dla władz Gminy Sokolniki

Opracowana diagnoza pozwala sformułować wniosek, że Gmina Sokolniki znajduje się na etapie, na którym racjonalne jest stopniowe przechodzenie od realizacji pojedynczych zadań i świadczeń do bardziej spójnego modelu wsparcia środowiskowego. Nie jest to sytuacja rozpoczynania polityki usługowej od zera. Funkcjonują usługi opiekuńcze, asystentura rodziny i poradnictwo psychologiczne; istnieją placówki edukacyjne oraz partnerzy społeczni. Potrzebna jest przede wszystkim zmiana sposobu łączenia tych zasobów, zwiększenie dostępności określonych form pomocy i wypracowanie mechanizmów wczesnego rozpoznawania niezaspokojonych potrzeb.

Najpilniejszym zadaniem jest utrzymanie i jakościowe wzmocnienie środowiskowych usług opiekuńczych. Dane o rosnącej liczbie godzin i kosztach przy zbliżonej liczbie odbiorców wskazują na potrzebę pogłębionej analizy intensywności opieki i sytuacji osób pozostających poza systemem. Rekomenduje się wdrożenie funkcjonalnej oceny potrzeb, indywidualnych planów usług oraz rozpoznania potencjału wsparcia sąsiedzkiego i odciążenia opiekunów rodzinnych. W konsekwencji polityka senioralna nie będzie sprowadzać się ani do świadczeń pieniężnych, ani do organizowania spotkań integracyjnych, lecz obejmie pełne spektrum wsparcia niezależnego życia.

Drugim priorytetem jest systematyczna oferta dla dzieci i młodzieży, powiązana z poradnictwem i wsparciem rodziny. Obydwa badania dostarczają przesłanek wskazujących na znaczenie czasu wolnego, barier dostępu do specjalistów oraz relacji rówieśniczych. Z tego względu działania powinny być regularne, a nie jednorazowe, dostępne także w dniach i godzinach istotnych dla rodzin oraz prowadzone przez przygotowaną kadrę. Obok możliwości rozwoju zainteresowań należy zapewnić ścieżkę wsparcia dla dzieci wymagających pomocy psychologicznej lub pedagogicznej.

Trzeci kierunek dotyczy zwiększenia dostępności usług dla osób z niepełnosprawnościami. Najczęściej dostrzeganą w badaniu trudnością jest dostęp do rehabilitacji i wsparcia specjalistycznego. Zamiast zakładać, że każdą usługę należy stworzyć na terenie gminy, powinno się zbadać, jakie rozwiązanie najlepiej usuwa barierę: asystencja, organizacja transportu, dyżur specjalisty, wsparcie w załatwianiu spraw czy partnerstwo ze świadczeniodawcą ponadgminnym. Cel powinien być definiowany z perspektywy możliwości niezależnego życia, a nie wyłącznie liczby wydanych świadczeń.

Czwartą rekomendacją jest wzmacnianie partycypacji i sprawczości mieszkańców. W badaniu ujawniła się różnica pomiędzy pozytywnym przywiązaniem do gminy a ograniczonym poczuciem wpływu na sprawy lokalne. Usługi społeczne powinny być więc współprojektowane z odbiorcami. Konsultacje seniorów, osób z niepełnosprawnościami, młodzieży i opiekunów pozwolą zarazem skorygować ograniczenia dotychczasowych

badań. Zadaniem samorządu będzie zapewnienie informacji zwrotnej o tym, które postulaty przyjęto i dlaczego, a nie jedynie zebranie deklaracji.

Piątym kierunkiem jest stopniowe poszerzanie współpracy z NGO i podmiotami ekonomii społecznej. Gmina dysponuje doświadczeniem współpracy społecznej, lecz nie wykazała w OZPS zlecania usług opiekuńczych i specjalistycznych. Potencjał ten należy rozwijać odpowiedzialnie, poprzez rozpoznanie kompetencji wykonawców, wspólne standardy i pilotaże. Nie należy wybierać dostawcy wyłącznie z powodu jego formy prawnej; kryterium jest jakość, ciągłość i dostępność usługi dla mieszkańca.

Wreszcie, niezbędne jest odpowiedzialne planowanie finansowe. Wpisanie do LPDI większej liczby zadań nie gwarantuje ich wykonania ani społecznej użyteczności. Dlatego rekomenduje się przyjmowanie kolejnych pakietów usług dopiero po potwierdzeniu zapotrzebowania, gotowości organizacyjnej i sposobu finansowania. Rozwój usług powinien być oceniany według realnej zmiany w codziennym funkcjonowaniu odbiorców. Dopiero w takim ujęciu deinstytucjonalizacja będzie stanowiła rzeczywistą zmianę jakości lokalnej polityki społecznej.

Ostateczna teza niniejszego Planu sprowadza się do stwierdzenia, że nowoczesny system usług społecznych jest miarą zdolności wspólnoty samorządowej do reagowania na zróżnicowane potrzeby swoich członków, nie tylko tych, którzy kwalifikują się do świadczeń pomocy społecznej. Dla Gminy Sokolniki oznacza to rozwijanie wsparcia blisko domu, wzmacnianie rodzin i więzi sąsiedzkich, ograniczanie barier dostępu oraz tworzenie rozwiązań, które pozostaną dostępne również po zakończeniu poszczególnych programów i projektów.